

รายงานการวิจัย

เรื่อง การสนับสนุนองค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อหนุนเสริมความเข้มแข็งของชุมชน
Facilitating Ongkaan borihaaan suam tambon to Strengthen Community

โดย

อาจารย์เอนก บุญยี่น

ดร. อารรณ์ โอภาสพัฒนกิจ

ภาควิชาเทคนิคเกษตร

คณะเทคโนโลยีการเกษตร

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

รายงานผลการวิจัยต่อสำนักคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

โครงการสนับสนุนงานวิจัยจากงบประมาณ ปีงบประมาณ 2541

RCH

JS

7153.9

43

08939

เลขหมู่.....

เลขทะเบียน **54590**

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
วันเดือนปี 2.1.ศ.ก. 2548
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมีเหตุดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

11 410164
b.....
i.....

คำนำ

การสนับสนุนองค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อหนุนเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนนี้ เกิดจากการเก็บข้อมูล การศึกษาวิจัย การจัดตั้งกลุ่มทำงาน การวิเคราะห์ชุมชน การเปิดเวทีชาวบ้าน การฝึกอบรม การวิเคราะห์ข้อมูล การรายงานผล

การจัดทำรายงานข้อมูลที่ได้ ถูก แยกวิเคราะห์เป็น 4 บท คือ (1) นำเสนอภาพรวมของโครงการวิจัย (2) นำเสนอแนวคิดเรื่องการพัฒนา การกระจายอำนาจองค์การบริหารส่วนตำบล การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน การเสริมพลังอำนาจ การมีส่วนร่วม การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (3) สถานภาพการบริหารตำบลโดยองค์การบริหารส่วนตำบล แนวทางเพิ่มศักยภาพของ อบต. การพัฒนาการร่วมมือระหว่าง อบต. และหมู่บ้าน (4) วิเคราะห์และสรุปบทเรียนของ อบต. ในฐานะกลไกเสริมการเพิ่มศักยภาพและความเข้มแข็งระดับหมู่บ้านและตำบล

หนึ่งในรายงานนี้ ใช้ชื่อสมมุติแทนชื่อจริง เพื่อป้องกันความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องและอ้างถึง

รายงานวิจัยเล่มนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เนื่องจากได้รับความช่วยเหลือจากหลายฝ่ายด้วยกัน จึงขอขอบคุณทุกท่านที่ทำให้รายงานผลการวิจัย สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี และหวังอย่างยิ่งว่า รายงานเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ไม่มากนักน้อยแก่ผู้สนใจทุกท่าน

คณะผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
สารบัญตารางและแผนภูมิ	(ก)
บทที่ 1 บทนำ	
ความสำคัญและที่มาของการวิจัย	1
วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย	2
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	2
หน่วยงานที่จะนำผลการวิจัยไปใช้	2
บทที่ 2	
ทบทวนความรู้เดิม	
แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	4
งานวิจัยและงานพัฒนาที่เกี่ยวข้อง	8
บทที่ 3	
วิธีวิทยาการวิจัย	
วิธีวิทยาการวิจัย	13
ขอบเขตของการวิจัย	19
ระยะเวลาที่ทำการวิจัย	19
บทที่ 4	
ผลการวิจัย	21
สรุปและข้อเสนอแนะ	46
เอกสารอ้างอิง	48

สารบัญตารางและแผนภูมิ

ตารางที่		(ก)
1	องค์กรชาวบ้านและกลุ่มอาชีพ	25
แผนภูมิ	วงจรต่อเนื่องของกิจกรรมในกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ แบบมีส่วนร่วม	16
2.	องค์ประกอบของทีมวิจัย	22
3.	ความสัมพันธ์ของทีมวิจัยบางส่วนและบทบาทหน้าที่ใน อ.บ.ต. ตำบลป่าสัก	27

บทคัดย่อ

โครงการวิจัย เรื่อง การสนับสนุนองค์การบริการส่วนตำบลเพื่อหนุนเสริมความเข้มแข็งของชุมชน มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อพัฒนากระบวนการสนับสนุนองค์การบริการส่วนตำบลป่าสักเพื่อหนุนเสริมความเข้มแข็งของชุมชน และวิเคราะห์เงื่อนไขที่มีส่วนในการพัฒนากระบวนการดังกล่าว

ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการสนับสนุนองค์การบริการส่วนตำบล ควรประกอบด้วย กิจกรรมที่ทำให้ 1) สมาชิกอบต. “รู้จักตัวเอง” ทั้งเรื่อง บทบาท หน้าที่ ศักยภาพ และข้อจำกัด เช่น การจัดฝึกอบรม การแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้รู้ การจัดทำแผนประจำปีและแผน 5 ปี 2) ชาวบ้าน “รู้จักอบต. และติดตามการทำงานของอบต.” เช่น การจัดเวทีอบต.พบประชาชน เวทีเสวนาเฉพาะกลุ่มและประเด็น ส่วนเงื่อนไขที่มีส่วนในการพัฒนากระบวนการสนับสนุนองค์การบริการส่วนตำบลป่าสัก มีทั้งเงื่อนไขที่เอื้อ ได้แก่ งบประมาณในการพัฒนาตำบล การประยุกต์กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนากระบวนการทำงาน การสร้างความร่วมมือกับมหาวิทยาลัย ทั้งนี้เงื่อนไขที่เป็นข้อจำกัดได้แก่ แนวคิดของสมาชิกอบต.ที่คิดว่าอบต.เป็นหน่วยราชการแทนที่จะเป็นองค์กรของชาวบ้าน ความรู้และทักษะของสมาชิกอบต.ที่ถนัดการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐานมากกว่าการเพิ่มศักยภาพของ “คน” และสิ่งแวดล้อม งานวิจัยนี้เสนอแนะว่า ทั้งอบต.และชาวบ้านควรประสานกับแหล่งทุนวิจัยเพื่อร่วมมือกันพัฒนาโครงการวิจัยเพื่อทบทวนปรับ และดำเนินการแผนชุมชนอย่างมีส่วนร่วมต่อไป

Abstract

The objectives of the research project titled “Facilitating *Ongkaan borihaan suan tambon* to Strengthen Community” were to develop the facilitating process to strengthen community and to analyze the conditions contributed to such process.

It was found that the facilitating process includes: 1) enabling the *OBT*'s members to “realize” their role, function, potentiality and limitation through such activities as training, sharing experiences with other stakeholders, and developing yearly as well as five-year plan, 2) enabling villagers to understand how *Ongkaan borihaan suan tambon* should perform and how to monitor such performance. The villagers' capacity can be developed through such activities as *OBT* meets villager forum, workshops on the role of *OBT* in empowering women and youth. Conditions support the facilitating process found to be budget for *tambon* development, application of participatory action research, collaboration with local university. Conditions limit such process were the *OBT* member's concept towards *OBT* as government organization rather than people organization, the member's knowledge and skill, which favor infrastructure rather than building up villagers' capacity and environmental development. This is recommended that *OBT* Pasak and villagers should develop research project to participatory review, adjust and implement community plan.

ความสำคัญและที่มาของการวิจัย

เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า การพัฒนาการเกษตรและการพัฒนาชนบทที่ผ่านมา ไม่ได้ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตหรือเพิ่มทางเลือกในชีวิตของชาวชนบท ผลพวงของการเติบโตทางเศรษฐกิจมิได้ถูกเฉลี่ยให้เท่าเทียมกัน สาเหตุสำคัญประการหนึ่งเกิดจาก ชาวชนบทไม่มีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในการบริหารจัดการชุมชนของตนเอง ลักษณะเช่นนี้ทำให้ชาวชนบทขาดอำนาจต่อการจัดการเมือง ซึ่ง อภิรัชย์ (2539) เน้นว่าเป็นผลจากการรวบอำนาจการบริหารการปกครองในลักษณะเป็นการรวมศูนย์อยู่ที่ศูนย์กลาง การรวมอำนาจทางการเมืองนำไปสู่การรวมศูนย์ในทางเศรษฐกิจซึ่งก่อให้เกิดการดูดซับเอาทรัพยากรทุกชนิดไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรธรรมชาติ และทุน จากท้องถิ่นเข้ามาสู่ศูนย์กลาง

นอกจากนี้การที่ชาวชนบทไม่มีส่วนร่วมในกระบวนการปกครองยังเป็นอุปสรรคต่อการรักษาผลประโยชน์ของชุมชนและต่อการปรับตัวของชาวชนบทในทุกๆ ด้าน ในขณะที่ชุมชนกำลังเปลี่ยนแปลงและมีความหลากหลาย สถานการณ์ดังกล่าวข้างต้นทำให้ชุมชนอ่อนแอ ดังนั้นการกระจายอำนาจเพื่อเพิ่มอำนาจในการตัดสินใจและการปกครองตนเองของชาวชนบท จึงเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาการเกษตรและการพัฒนาชนบท เพื่อให้ผลการพัฒนาตอบสนองความต้องการของชุมชน เป็นการเพิ่มความเข้มแข็งของชุมชน การพัฒนาการเกษตรและชนบทจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนชนบทก็ต่อเมื่อชาวชนบทเป็นผู้ริเริ่มและมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ

พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 เป็นรูปธรรมของการกระจายอำนาจการบริหารท้องถิ่น โดยมีการเปลี่ยนแปลงสภาตำบล 2 รูปแบบ คือ รูปแบบ "สภาตำบล" ซึ่งได้รับการยกฐานะเป็นนิติบุคคล และ รูปแบบ "องค์การบริหารส่วนตำบล" (อบต.) มีฐานะเป็นนิติบุคคลและเป็นราชการบริหารส่วนท้องถิ่น มีอำนาจหน้าที่ในการพัฒนาตำบล ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม (มาตรา 66) และมีบทบัญญัติที่กำหนดไว้ในกฎหมายโดยบัญญัติหน้าที่หลัก 8 ประการ (มาตรา 67) และกิจกรรม 11 ประการ (มาตรา 68)

อบต. จึงเป็นองค์การบริหารในระดับตำบลที่เป็นสัญลักษณ์ของการกระจายอำนาจการปกครองสู่ระดับท้องถิ่น เพราะคาดหวังว่าจะช่วยส่งเสริมให้ประชาชนเอาใจใส่ในกิจการส่วนรวมของชุมชนของตน เพื่อให้การบริหารงานได้เป็นไปตามความต้องการของประชาชนในท้องถิ่น อย่างไรก็ตามมีข้อวิพากษ์วิจารณ์ว่า การดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่นยังไม่

ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร จึงเห็นสมควรให้มีประยุกต์ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ในการศึกษาถึงองค์ความรู้ในการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อให้ทราบถึงปัญหา และข้อจำกัด สาเหตุของปัญหา รวมทั้งแนวทางในการแก้ไขปัญหา ตลอดจน กระบวนการและวิธีการสนับสนุนความเข้มแข็งของอบต. ซึ่งคาดว่าจะนำไปสู่การพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนด้วย องค์ความรู้ที่ได้จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนอื่นๆ ผ่านเครือข่ายการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

คำถามวิจัย:

กระบวนการสนับสนุนองค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อหนุนเสริมความเข้มแข็งของชุมชนควรเป็นอย่างไร? จะพัฒนากระบวนการนี้ได้อย่างไร? มีเงื่อนไขอะไรบ้าง?

วัตถุประสงค์ของโครงการ:

1. เพื่อวิเคราะห์ชุมชน (community diagnosis) ตำบลป่าสัก ด้านสภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง
2. เพื่อวิเคราะห์โครงสร้างและการดำเนินงานของอบต. ป่าสัก ในการหนุนเสริมความเข้มแข็งของชุมชน
3. เพื่อพัฒนากระบวนการสนับสนุนองค์การบริหารส่วนตำบลป่าสักเพื่อหนุนเสริมความเข้มแข็งของชุมชน
4. เพื่อวิเคราะห์มีเงื่อนไขที่มีส่วนในการกระบวนการสนับสนุนองค์การบริหารส่วนตำบลป่าสัก

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

กระบวนการเรียนรู้และองค์ความรู้ในการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลที่ได้จากงานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ต่อคณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบลป่าสัก กรรมการหมู่บ้าน และชาวบ้านในตำบลป่าสัก รวมทั้งเจ้าหน้าที่ของภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนที่เกี่ยวข้อง ได้ทราบสถานการณ์การบริหารจัดการอบต. ป่าสัก ทราบกระบวนการในการสนับสนุนอบต. ป่าสัก ให้ดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพเป็นประโยชน์ต่อชุมชน

หน่วยงานที่จะนำผลการวิจัยไปใช้

ประสบการณ์และผลการวิจัยนี้จะเป็นแนวทางที่คณะผู้วิจัยและคณาจารย์ในสถาบันการศึกษาที่สนใจ ได้นำข้อเท็จจริงและองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยมาเปรียบเทียบวิเคราะห์ ประกอบการเรียนการสอนรวมทั้งการวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวข้องต่อไป ขณะเดียวกัน ผู้สนใจจากหน่วยงานอื่นๆ ในชุมชนก็อาจนำข้อเท็จจริงและองค์ความรู้ดังกล่าวนี้ไปประยุกต์ใช้

เพื่อสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน ขณะเดียวกันชาวบ้านและผู้เกี่ยวข้องในชุมชนที่ทำการวิจัย ก็สามารถแลกเปลี่ยนประสบการณ์และสร้างเครือข่ายการเรียนรู้กับชาวบ้านในชุมชนใกล้เคียง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 2

ทบทวนองค์ความรู้เดิม

2.1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

นายแพทย์ประเวศ (2541ก) ได้ตั้งข้อสังเกตว่า การพัฒนาในเรื่องต่างๆ จุดสำคัญต้องทำให้เกิดดุลยภาพระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ระหว่างกายกับใจ ระหว่างเมืองกับชนบท ระหว่างครอบครัวกับชุมชน ระหว่างผู้ขายกับผู้หญิง สังคมไทยจึงต้องสนับสนุนอบต. และประชาคมหมู่บ้านและตำบล ให้มากขึ้น เพราะที่ผ่านมาชุมชนชนบทมีบทบาทในการจัดการตนเองและชุมชนน้อยลง

การบริหารแบบรวมศูนย์ (centralization)

ภายใต้นโยบายการผลิตเพื่อขายและเพื่อการส่งออก รวมทั้งการพัฒนาธุรกิจการเกษตรและอุตสาหกรรม ชาวบ้านเกิดการพึ่งพาภาครัฐมากขึ้นทั้งเรื่องทุน ความรู้ เทคโนโลยี ทำให้ ภูมิปัญญาดั้งเดิมของชาวบ้านถูกละเลย Sansak (1995) พบว่าแนวทางการพัฒนาระบบเกษตรกรรมที่มีเศรษฐกิจเป็นตัวตั้งภายใต้การบริหารแบบรวมศูนย์หรือแบบบนลงล่าง (top-down) ในช่วง 40 กว่าปีที่ผ่านมา ได้ทำลายคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมของเกษตรกรยากจนในชนบท เนื่องจากไม่สามารถกำหนดราคาผลผลิตได้ กลไกการตลาดถูกแทรกแซงโดยนายทุน เกษตรกรยากจนมากกว่าเดิม มีหนี้สินเพราะบริโภคสินค้าฟุ่มเฟือยมากขึ้น ตามการประชาสัมพันธ์ของการตลาดและการขาย เกษตรกรต้องขายที่ดินทำกินและไร่ที่อยู่ เกษตรกรวัยทำงานต้องอพยพมาหาทางเลือกใหม่ในเมือง โดยการเป็นคนงานก่อสร้างหรือแม้แต่การขายบริการทางเพศ ก่อให้เกิดปัญหาสังคม การว่างงานในเมืองใหญ่ ขณะเดียวกันทำให้ชุมชนชนบทขาดแรงงาน ครอบครัวและชุมชนล่มสลาย และแน่นอนสตรีชนบทยากจนเป็นประชากรกลุ่มหลักที่ได้รับผลกระทบดังกล่าว เพราะโครงการพัฒนาของภาครัฐส่วนใหญ่จะถูกบริหารแบบรวมศูนย์ (centralized) ดังจะเห็นได้จาก นโยบายและแผนพัฒนาสตรีได้ถูกกำหนดจากส่วนกลาง โดยมีเจ้าหน้าที่ระดับท้องถิ่น เป็นผู้รับไปดำเนินการและสตรีชนบทยากจนเป็นผู้ปฏิบัติตาม สตรีชนบทมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจน้อยมาก

การกระจายอำนาจ (decentralization)

ปัจจุบัน มีความพยายามกระจายอำนาจการบริการท้องถิ่นสู่ชุมชน

ชนบทมากขึ้น โดยการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) หลายฝ่ายฝากความหวังไว้ที่ชุมชนชนบท ทั้งนี้เพราะ "... หมู่บ้าน ตำบลเป็นชุมชนพื้นฐานที่เกิดจากการรวมตัวกันโดยธรรมชาติของประชาชนคนไทย ชุมชนดังกล่าวโดยเฉพาะอย่างยิ่งตำบล ควรมีความเข้มแข็ง เพื่อให้เป็นกลไกสำคัญการบริหารงานของหน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจและภาคธุรกิจเอกชน ให้เป็นไปอย่างมีระบบ เกื้อกูลการพัฒนาประเทศและบังเกิดผลดีต่อสังคมไทยทั้งในแง่คุณภาพและคุณธรรม ..."

(ประมวล รุจนเสรี อธิบดีกรมการปกครอง อ้างในประเวศ, 2541: ปกหลัง)

องค์การบริหารส่วนตำบล: โอกาสที่เริ่มเปิดของแนวคิดการกระจายอำนาจ (decentralization)

การปกครองส่วนท้องถิ่นของไทย เริ่มเมื่อมีการจัดตั้งสุขาภิบาลกรุงเทพฯ ในปี 2440 หลายฝ่ายฝากความหวังไว้ที่ชุมชนชนบท มีการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญหลังจากนั้นเกือบ 100 ปีคือ การประกาศใช้พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 เมื่อวันที่ 2 ธันวาคม 2537 และมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 2 มีนาคม 2538 พ.ร.บ. นี้ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงสภาตำบล 2 รูปแบบ คือ รูปแบบ "สภาตำบล" ซึ่งได้รับการยกฐานะเป็น นิติบุคคล และรูปแบบ "องค์การบริหารส่วนตำบล" (อบต.) มีฐานะเป็นนิติบุคคลและเป็นราชการบริหารส่วนท้องถิ่น มีอำนาจหน้าที่ในการพัฒนาตำบล ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ตามมาตรา 66 ดังนี้

1. จัดให้มีและบำรุงรักษาทางน้ำและทางบก
2. รักษาความสะอาดของถนน ทางน้ำ ทางเดินและที่สาธารณะ รวมทั้งกำจัดมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล
3. ป้องกันโรคและระงับโรคติดต่อ
4. ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
5. ส่งเสริมการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
6. ส่งเสริมการพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน และผู้พิการ
7. คุ้มครองดูแล และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
8. บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น
9. ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่ทางกรมมอบหมาย โดยจัดสรรงบประมาณหรือบุคลากรให้ตามความจำเป็นและสมควร

นอกจากนี้ องค์การบริหารส่วนตำบล อาจจัดทำกิจกรรมอื่นๆ ตามมาตรา 68 ได้ ดังนี้

1. ให้มีน้ำเพื่ออุปโภค บริโภค และการเกษตร
2. ให้มีและบำรุงการไฟฟ้า หรือ แสงสว่างโดยวิธีอื่น
3. ให้มีและบำรุงรักษาทางระบายน้ำ
4. ให้มีและบำรุงสถานที่ประชุม การกีฬา การพักผ่อนหย่อนใจและสวนสาธารณะ
5. ให้มีและส่งเสริมกลุ่มเกษตรกร และกิจการสหกรณ์
6. ส่งเสริมให้มีอุตสาหกรรมในครอบครัว
7. บำรุงและส่งเสริมการประกอบอาชีพของราษฎร
8. การคุ้มครองดูแลและรักษาทรัพย์สินอันเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน
9. หาผลประโยชน์จากทรัพย์สินขององค์การบริหารส่วนตำบล
10. ให้มีตลาด ท่าเทียบเรือ และท่าข้าม
11. กิจการเกี่ยวกับการพาณิชย์
12. การท่องเที่ยว
13. การผังเมือง

โครงสร้างของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ตามพระราชบัญญัติสภาตำบล และ องค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 (แก้ไขเพิ่มเติมปี 2542) กำหนดให้มีสภาอบต. ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกสภาอบต. เลือกตั้งจากหมู่บ้านละ 2 คน มีคณะกรรมการบริหารอบต. ประกอบด้วยประธานกรรมการบริหาร 1 คนและกรรมการบริหาร 2 คน เลือกจากสภาอบต. และให้ปลัดอบต. เป็นเลขานุการ อบต. มีสิทธิในการมีรายได้ที่เกิดจากกิจกรรมต่างๆ ในท้องถิ่น (ภาษี) สิทธิในการเลือกผู้นำท้องถิ่น สิทธิในการถอดถอนผู้นำท้องถิ่น สิทธิในการลงประชามติ สิทธิในการใช้จ่ายอย่างมีอิสระ สิทธิในการบริหารงานบุคคล พนักงาน ลูกจ้างของท้องถิ่น สิทธิในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น สิทธิในการจัดการศึกษาของท้องถิ่น สิทธิในการรับรู้ข่าวสารของทางราชการ สิทธิในการบัญญัติกฎหมายของท้องถิ่น สิทธิในการแสดงความคิดเห็นคัดค้านหรือเห็นชอบโครงการต่างๆ ของทางราชการ (ประชาพิจารณ์)

อย่างไรก็ตาม นายแพทย์ประเวศ (2541ข) มีข้อสังเกตว่า หากมองอบต. ในฐานะ องค์การปกครอง ก็จะพัฒนาไม่สำเร็จเพราะเป็นการซ้ำรอยเดิมที่เน้นการใช้อำนาจจากบนลงล่าง ดังนั้นทุกฝ่ายควรจะมองอบต. ในกระบวนทัศน์ใหม่ คืออบต. น่าจะเป็นกลไกที่จะทำให้เกิดการร่วมคิดร่วมทำในระดับตำบลกับทุกๆ ฝ่ายในชุมชน โดยเฉพาะกับองค์กรชาวบ้าน ทุกฝ่าย

ควรระดมความร่วมมือกับอบต. ทั้งประมาณ 7,600 องค์การ เพื่อให้เกิดพลังสร้างสรรค์ (synergy) ร่วมกันพัฒนาชุมชนชนบทให้รู้เท่าทันและปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลง ให้เกิดความ เป็นประชาคมตำบลซึ่งจะเป็นปัจจัยให้เศรษฐกิจพอเพียง ศิลธรรมดี และสุขภาพดี

การเสริมพลัง (empowerment)

เราอาจมองชุมชนชนบทในฐานะเป็นฐานการผลิต เป็นเครื่องมือหรือเป็นทุนที่จะใช้สนองวัตถุประสงค์ใดๆ เช่น เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจหรือการพัฒนาสังคม อย่างไรก็ตาม ชุมชนท้องถิ่นคงไม่มีความหมายเพียงเท่านั้น พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). ชี้นำทางว่า "เราควรมองมนุษย์ ในฐานะที่เป็นคนเพื่อตัวของเขาเองด้วย ซึ่งเป็นชีวิตที่คุณค่ามีความหมายในตัวของเขาเอง" (2539: 12) ดังนั้น อบต. จึงจำเป็นต้องพัฒนาตัวเอง เพื่อให้สามารถพัฒนาคนในชุมชน ให้สามารถจัดการกับชีวิตของตนเองได้ จัดการชุมชนอย่างพึ่งพาตนเองและอย่างยั่งยืน โดยการเสริมสร้างเสริมพลัง (empowerment) ของชุมชนท้องถิ่น ให้มีโอกาสตัดสินใจกำหนดทางเลือกในบทบาทของตนเอง และให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยชุมชนเองเป็นผู้ร่วมตัดสินใจ (decision-makers)

การพัฒนากระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (development of participatory learning process)

วิธีการผลิตเพื่อขายที่ต้องการพึ่งพาทภายนอก เช่นภาครัฐและระบบตลาด ทำให้กลไกการเรียนรู้ในชุมชนชนบทหล่มสลาย บทบาทของวัดและบ้านลดลง ภูมิปัญญาดั้งเดิมของชาวบ้านไม่สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดจากวิธีการผลิตเพื่อขายนี้ กระบวนการผลิตแบบ นายแพทย์ ประเวศ (2537) ชี้นำว่า เพื่อให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง จำเป็นต้องเสริมสร้างความเข้มแข็งทางปัญญาซึ่งทำได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่สร้างความเข้มแข็งทางปัญญา การเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และความสามารถในการสร้างความรู้ใหม่ โดยมีโครงสร้างทางสมองและสติปัญญาของประชาชนทั้งหมดเป็นฐาน ทั้งนี้การเรียนรู้ ควรจะไปถึง 3 ระดับ คือ เกิดความรู้ที่รู้ความจริง เกิดปัญหาที่เชื่อมโยงความรู้ต่างๆ ได้ และเกิดสำนึก เพราะเข้าใจตัวเองที่สัมพันธ์กับสรรพสิ่งทั้งหลาย ดังนั้นการที่สตรีจะสามารถเพิ่มศักยภาพของตนเองให้มีส่วนร่วมในการบริหารหมู่บ้านและตำบลได้นั้น ทั้งหญิงและชายต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน สร้างระบบการบริหารร่วมกัน สร้างงานร่วมกัน และสร้างคนร่วมกัน

การมีส่วนร่วม (participation)

เพื่อให้เกิดความร่วมมือของหลายภาคี และร่วมกันสร้างพลังสร้างสรรค์ จำเป็นต้องพัฒนากระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม Turton (1987) ได้รายงานการศึกษาโครงการการมีส่วนร่วมของประชาชน (Popular Participation) ในการพัฒนาในประเทศไทยซึ่งสนับสนุนโดยองค์กร United Nations Institute for Social Research (UNRISD) และระบุว่าปัจจัยสำคัญที่มีผลกระทบต่อการมีส่วนร่วมของชาวชนบทยากจนได้แก่โครงสร้างอำนาจและการบริหารที่อำนาจการตัดสินใจมาจากส่วนกลางหรือเบื้องบน ชาวบ้านมีส่วนร่วมเกินวงห้องเพียงผู้ให้ความร่วมมือในกิจกรรมที่ถูกออกแบบมาแล้ว ดังนั้น การมีส่วนร่วมที่แท้จริง จึงอยู่ที่การเป็นผู้ตัดสินใจ ในทุกขั้นตอนของการวิจัยหรือพัฒนา

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR)

การสนับสนุนอบต. เพื่อหนุนเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ต้องการกระบวนการเรียนรู้ระหว่างหลายภาคี ทั้งชาวบ้านหญิงและชาย นักวิชาการจากมหาวิทยาลัย นักพัฒนา และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย ซึ่งอาจทำได้โดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเน้นการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายมีส่วนร่วมร่วมตัดสินใจในกระบวนการคิด การวางแผน (planning) การปฏิบัติตามแผน (action) การสังเกตในขณะปฏิบัติการ (observation) และการสะท้อนความคิดเห็นเชิงวิพากษ์ (critical reflection) ต่อผลของการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็น "กระบวนการแสวงหาคำตอบ" ร่วมกัน ว่าอบต.และชุมชนจะเรียนรู้ "ตนเอง" ได้อย่างไร อบต.จะพัฒนาแนวทางการดำเนินงานได้อย่างไร อบต.จะพัฒนาระบบการสนับสนุนชุมชนได้อย่างไร โดยการสร้างความสัมพันธ์แนวนอนที่ทุกคนในทีมวิจัยทุกคนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเท่าเทียม อาจจะต่างบทบาท

2.2 งานวิจัยและงานพัฒนาที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยที่คล้ายคลึงและน่าสนใจเป็นงานวิจัยของ ดนัย ศรีโมรา (2531) ซึ่งเป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เรื่อง สภาตำบล: การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท โดยเลือกตำบลคันธุลี อำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นกรณีศึกษา การวิจัยนี้เป็นความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และมหาวิทยาลัยบริติชโคลัมเบียแห่งประเทศไทยแคนาดา ดนัย รายงานเกี่ยวกับปัญหาในหกรดำเนินงานของสภาตำบลคันธุลีว่า สภาตำบลยังขาดอำนาจในการตัดสินใจในการดำเนินงาน ซึ่งจะอยู่ที่อำเภอ สภาตำบลเป็นเพียงองค์กรปฏิบัติงาน

เท่านั้น กฎระเบียบบางประการเป็นอุปสรรคและไม่สอดคล้องกับความต้องการของชาวบ้าน เช่น ระเบียบระบุว่าการตัดถนนต้องมีความกว้างรวมกัน 20 เมตร แต่ชาวบ้านต้องการเพียงถนนสายเล็ก ๆ เชื่อมจากสวนไปสู่ถนนใหญ่ มีข้อจำกัดที่เกิดจากตัวบุคคล ในแง่ของบทบาท เช่นบทบาทในฐานะกำนันผู้ใหญ่บ้านกับในฐานะกรรมการสภาตำบล กรรมการขาดความรู้ความสามารถในการวางแผนโครงการ และยังพบว่าคำตอบแทนไม่เหมาะสมกับภาระงาน ปัญหาสำคัญเกิดจากการขาดความร่วมมือของชาวบ้านเนื่องจากไม่ทราบโครงการและการดำเนินงาน

บทเรียนการต่อสู้ขององค์กรพัฒนาเอกชนในพื้นที่ภาคเหนือ ยุทธศาสตร์ขององค์กรพัฒนาเอกชน ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองเน้นการผลักดันกฎหมาย การกีดกันและต่อรองกับค.ร.ม. โดยพลังประชาชน เน้นงาน ข้อมูล การติดตามข้อมูลของรัฐ วิจัย กรณีศึกษา เพื่อนำเสนอข้อมูลที่เป็นรูปธรรม มีองค์กรที่ทำงานเกี่ยวข้องโดยตรงคือสมาคมส่งเสริมสิทธิและเสรีภาพของประชาชนภาคเหนือ (ส.ส.ส.) ซึ่งเน้นการส่งเสริม ปกป้อง คัดค้านสิทธิเสรีภาพของประชาชน มีพื้นที่ทำงานทุกภาค ในภาคเหนือครอบคลุมพื้นที่ 8 จังหวัด กลุ่มเป้าหมายและวิธีการทำงาน คือการระดมสมาชิกสมาคม ทั้งในส่วนของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกอบต. และประชาชนทั่วไป เพื่อร่วมระดมความคิด ติดตามนโยบาย พิจารณาพ.ร.บ. อบต. แต่ละมาตรา หลังจากนั้นเสนอข้อมูลสู่ศูนย์ที่กรุงเทพฯ เพื่อผลักดันสู่ ค.ร.ม. ต่อไป ผลงานที่ผ่านมาได้แก่การเสนอร่างพ.ร.บ. องค์การบริหารส่วนตำบล ว่าด้วยการกำกับดูแลอบต. ที่มาของคณะกรรมการบริหารอบต. โครงสร้างและ ที่มาของสมาชิกอบต. เจตนารมณ์แห่งรัฐธรรมนูญต่ออำนาจหน้าที่ของอบต.

อวารณ์ เสนศักดิ์ (Sansak, 1997) ได้ประยุกต์ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Collaborative Action Research) เพื่อสนับสนุน (facilitate) การเพิ่มศักยภาพและทักษะของชาวบ้านในหมู่บ้านแสนดี (นามสมมุติ) จังหวัดลำพูน จนได้รับการยอมรับจากชาวบ้านโดยส่วนรวม ยกตัวอย่างเช่น ชาวบ้านที่อยู่ในทีมวิจัยได้รับคัดเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้าน เป็นประธานกลุ่มแม่บ้าน เป็นประธานคณะกรรมการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เป็นคณะทำงานของกลุ่มจักสาน กลุ่มเลี้ยงหมู กลุ่มหนุ่มสาว ที่ทำให้ผลการดำเนินงานของกลุ่มและการตรวจสอบการบริหารและการปกครองของคณะกรรมการหมู่บ้าน เป็นไปอย่างสอดคล้องกับความต้องการของชาวบ้านส่วนใหญ่ นอกจากนี้ชาวบ้านที่ร่วมอยู่ในทีมวิจัย 1 คน ได้รับเลือกเป็นคณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล และอีก 1 คน ได้รับเลือกให้เป็นราษฎรผู้ทรงคุณวุฒิในสภาตำบล การพัฒนาความสามารถและทักษะดังกล่าวพัฒนาได้โดยการสนับสนุนให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในกระบวนการตัดสินใจ ในทุกขั้นตอนของวงจรต่อเนื่องที่เริ่มจากการวางแผน การปฏิบัติตามแผน

การสังเกตการณ์ และการสะท้อนความคิดเห็นอย่างมีวิจารณ์ญาณที่จะนำไปสู่การวางแผนอย่างต่อเนื่อง

Sansak (1997) ยังชี้ให้เห็นว่าการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เชื่อมต่อการเสริมศักยภาพของสตรีบ้านแสนดี (นามสมมุติ) เนื่องจากเป็นกระบวนการวิจัยที่เน้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และทำให้เกิด:

- ความเชื่อมโยงเป็นองค์รวม (holistic approach)
- การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (full participation) ของสตรีในฐานะผู้ตัดสินใจ (decision-maker)
- เน้นการยกระดับจิตสำนึก (consciousness-raising)
- เน้นการสร้างและพัฒนากระบวนการและวิทยาการกระบวนการแบบมีส่วนร่วม (facilitator and facilitation process) และ
- เน้นความสัมพันธ์แบบเอื้อเพื่อ (reciprocal relationships)

ผลงานวิจัยของ Sansak (1997) สนับสนุนข้อเสนอของ Cohen และ Uphoff (1979) ที่ว่าการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจ (decision-making process) เป็นลักษณะสำคัญของการมีส่วนร่วม (participation)

นอกจากนี้ สมพันธ์และคณะ (2541) ร่วมทำงานแบบมีส่วนร่วมกับอบต. ในจังหวัดอุดรธานีและศรีสะเกษ เพื่อพัฒนาคู่มือการสร้าง อบต. ให้ประสบผลสำเร็จ ภายใต้หลักการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม โดยประยุกต์หลักการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (AIC) ทำให้อบต. ได้แผนพัฒนาตำบลที่สอดคล้องกับความต้องการของชาวบ้าน ซึ่งผลงานวิจัยสอดคล้องกับผลการวิจัยของ อรพินทร์ (2537) ซึ่งได้เสนอแนวทางการจัดการประชุมเพื่อระดมความคิดในการพัฒนาหมู่บ้านโดยพลังประชาชน

สถาบันเทคโนโลยีเพื่อพัฒนาชนบท (ข่าวส่งเสริมสภาตำบลและอบต. ฉบับที่ 7 เดือน พค – มิย. 2540) ได้ศึกษารูปแบบและแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของอบต. เป็นการวิจัยและการฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วม โดยเน้นการศึกษาโครงสร้างบทบาทหน้าที่การปฏิบัติหน้าที่และการปฏิบัติภารกิจของอบต. และข้อมูลที่ได้จากการปฏิบัติจริง เพื่อส่งเสริมให้ กลุ่มองค์กรชุมชน ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำสตรี และประชาชน ได้ใช้อบต. เป็นเวทีในการกำหนดทิศทาง ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินกิจกรรมการพัฒนาตำบล ด้วยความเชื่อว่าการพัฒนาศักยภาพของอบต. ให้เข้มแข็งสามารถเป็นหน่วยงานในการบริหารจัดการ การประสานงาน การวางแผน การบริการรับ

ประมาณและข้อมูลอย่างเป็นระบบ น่าจะมีพื้นฐานมาจากการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง

โครงการวิจัยประเด็น อบต. สนับสนุนสกว. ภาคเหนือ ขณะนี้ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ภาคเหนือ ได้สนับสนุนงานวิจัยประเด็นอบต. จำนวน 6 โครงการ (อวารณ์, 2543) ซึ่งเน้นการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของผู้ที่เกี่ยวข้องในการทำให้อบต. หนุนเสริมความเข้มแข็งของชุมชน และทำให้องค์กรชุมชนหนุนเสริมความเข้มแข็งของอบต.

โครงการวิจัยที่ ❶ การเพิ่มศักยภาพของชุมชนในการส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารงานด้านการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองปลาสะวาย อำเภอบ้านโฮ้ง จังหวัดลำพูน โดย นายศุภศิษฏ์ หล้ากองและคณะ จากที่ว่าการอำเภอบ้านโฮ้ง จังหวัดลำพูน เป็นผู้ดำเนินการวิจัย โครงการนี้มี เป้าหมาย เพื่อให้ อบต. และชาวบ้านสามารถพัฒนาแนวทาง/ รูปแบบการบริหารงานของ อบต. แบบมีส่วนร่วม รวมทั้งใช้ข้อมูลและแผนเป็นกลไกพัฒนาความเข้มแข็ง และเป็นเครื่องมือติดตามการทำงานของ อบต. โดยการพัฒนากระบวนการเสริมสร้างการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนร่วมกับ อบต. และการพัฒนาแนวทางหรือกลไกที่เหมาะสม ที่เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมเสริมสร้างประสิทธิภาพในการบริหารงานด้านการพัฒนาเศรษฐกิจของ อบต. หนองปลาสะวาย

โครงการวิจัยที่ ❷ การพัฒนาศักยภาพในการจัดการป่าชุมชนที่เอื้อต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน : กรณีศึกษาบ้านหนองผึ้ง หมู่ 11 ต.ทาगत อ.แม่ทา จ.ลำพูน โดย นายสุรินทร์ สุริยวงศ์ และคณะ จากสำนักงานป่าไม้ กิ่งอำเภอเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูน เป็นผู้ดำเนินการวิจัย โดยมุ่งเน้นการพัฒนากระบวนการสร้างจิตสำนึกในการจัดการป่าชุมชนใหม่ โดยเรียนรู้จากชุมชนที่ประสบผลสำเร็จ โดยการถอดบทเรียนทั้งในแง่แนวคิดและแนวทางปฏิบัติของระบบการจัดการป่าชุมชนของทางราชการและของชุมชน และการพัฒนาศักยภาพการจัดการป่าชุมชนที่เอื้อต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

โครงการวิจัยที่ ❸ รูปแบบการส่งเสริมอาชีพเกษตรกรขององค์การบริหารส่วนตำบล สันทราย และแม่แฝกใหม่ จ.เชียงใหม่ โดย นายโกมล สนั่นก้อง และคณะ จากมูลนิธิพัฒนา ศักยภาพชุมชน เป็นผู้ดำเนินการวิจัย โครงการวิจัยนี้เน้นให้ อบต. เห็นความสำคัญต่อการวางแผนและจัดสรรงบประมาณเพื่อเสริมอาชีพเกษตรกรมากขึ้นภายใต้บทบาทหน้าที่อันชอบธรรม โดยอบต. เป็นศูนย์กลางการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนภาคเกษตรในอนาคตบนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของทุกกลุ่มในชุมชน โดยการศึกษาศักยภาพ ข้อจำกัดและเงื่อนไขต่างๆ ของ อบต. ในการส่งเสริมอาชีพเกษตรกร และการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมอาชีพเกษตรกรขององค์การบริหารส่วนตำบล

โครงการวิจัยที่ ④ การพัฒนารูปแบบการบริหารกองทุนหมู่บ้านของ ต.ทาบลาดุก อ.แม่ทา จ.ลำพูน โดย นายกำธร ธิฉลาด และคณะ จากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน เป็นผู้ดำเนินการวิจัย เป้าหมายของโครงการวิจัยนี้ เพื่อให้ อบต.ทาบลาดุก สามารถพัฒนากลไกและแนวทางในการสนับสนุนการบริหารกองทุนด้านเศรษฐกิจในหมู่บ้านให้เกิดผลสำเร็จ โดยการศึกษากระบวนการบริหารกองทุนด้านเศรษฐกิจในตำบล และสร้างกระบวนการเรียนรู้ระหว่างกองทุนด้านเศรษฐกิจในตำบล รวมทั้งการสร้างกลไกของ อบต. ในการพัฒนาแนวทางการบริหารกองทุนด้านเศรษฐกิจในตำบล

โครงการวิจัยที่ ⑤ การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนเพื่อเพิ่มการมีส่วนร่วมของ อบต. องค์กรในชุมชนและหน่วยงานของรัฐ โดย นายบารเมศ วรรณสัย และคณะ จากโรงเรียนบ้านศรีสุพรรณ จังหวัดลำพูน โครงการนี้มุ่งเน้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับกลุ่มเยาวชนเพื่อพัฒนาวิถีคิดและทักษะชีวิต ผ่านการสร้างกระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง

โครงการวิจัยที่ ⑥ การถอดบทเรียนจากการฝึกอบรมเพื่อกระตุ้นให้สตรีสมัครรับเลือกตั้งสมาชิก อบต. จ.ลำพูน โดย คุณวันเพ็ญ พรินทรากุล และคณะ โครงการนี้มุ่งเน้นแนวทางการฝึกอบรมการมีส่วนร่วมของสตรีในการเมืองการปกครองท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพ โดยการถอดบทเรียนของการฝึกอบรมการกระตุ้นให้สตรีสมัครรับเลือกตั้งสมาชิก อบต.

โครงการวิจัยดังกล่าว เน้นการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ระหว่างทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ชุมชนและ อบต. ปรับเปลี่ยนทัศนคติจากวิถีคิดแบบเดิมที่ว่า รัฐหรือคนนอกชุมชนเป็นผู้มีบทบาทและกำหนดทิศทางการพัฒนา แต่ทุกฝ่ายจะเรียนรู้ที่จะมองเสียใหม่ว่า การพัฒนาชุมชนเป็นการพัฒนาที่มาจากประชาชนและเชื่อว่าประชาชนจะสามารถรวมตัว เพื่อแก้ไขปัญหาของตนเองได้ โดย*วิถีคิดใหม่*นี้ ในทางปฏิบัติ ชุมชนและอบต. เรียนรู้ที่จะ*ทำใหม่* ด้วยการเสริมสร้างความร่วมแรงร่วมใจภายในชุมชน โครงการวิจัยเริ่มต้นด้วยการวิเคราะห์ชุมชน เพื่อประเมินทุกทางสังคมของชุมชน และประสานกับองค์กรชุมชน โดยในพื้นที่ที่องค์กรชุมชนเข้มแข็ง โครงการวิจัยจะเอาองค์กรชุมชนเป็นตัวตั้งแล้วเชื่อมกับอบต. เช่น ชุมชนตำบลทาบลาดุก ชุมชนบ้านหนองผึ้ง ชุมชนตำบลประตูป่า เครือข่ายอบต.ผู้หญิง 3 จังหวัด ส่วนพื้นที่ที่อบต.เข้มแข็ง โครงการวิจัยได้เอาอบต.เป็นจุดเริ่มต้น เช่น อบต.หนองปลาสะวาย อบต.สันทรายและแม่แฝกใหม่ พร้อม ๆ กับการสนับสนุนองค์กรชุมชนให้เข้มแข็ง ซึ่งต้องอาศัยกระบวนการและความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเป็นปัจจัยหลัก (อาวรณ์, 2543)

บทที่ 3 วิธีวิทยาการวิจัย

การแก้ปัญหานั้นทำได้หลายวิธี ทำนองเดียวกัน การตอบข้อสงสัย ก็ทำได้หลายทาง แนวทางหนึ่งที่จะทำได้คือการวิจัย เพราะ “การวิจัยคือการเปลี่ยนข้อสงสัยหรือปัญหาให้เป็นปัญญา กล่าวคือเป็นการที่ค้นหาสิ่งที่ดี สิ่งที่ต้องการ สิ่งที่เป็นประโยชน์ ค้นหาทางหรือหาวิธีการที่จะทำได้ดี และหาวิธีที่จะทำให้สำเร็จ” [พระ ธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2538] คำถามต่อมาก็คือ จะทำอย่างไรจึงจะเปลี่ยนข้อสงสัยหรือปัญหาให้เป็นปัญญา ทำอย่างไรชุมชนจึงจะสามารถค้นหาแนวทางหรือหาวิธีการที่จะทำให้ผู้หญิงมีส่วนร่วมในการบริหารหมู่บ้านและตำบลมากขึ้น กระบวนการวิจัยน่าจะเป็นอย่างไร พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ให้แนวทางไว้ว่า “วิธี การวิจัยนั้น ไม่ใช่เฉพาะระเบียบวิธีที่เป็นรูปธรรมภายนอกเท่านั้น มันเริ่มตั้งแต่วิธีคิด ถ้าไม่มีวิธีคิดที่ถูกต้องเป็นฐาน วิธีการภายนอกก็เป็นเพียงส่วนประกอบที่อาจจะไม่ได้ผลดีนัก” (2538: 5) ดังนั้นจึงความจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้ว่าสถานการณ์การมีส่วนร่วมในการบริหารหมู่บ้านและตำบลของสตรีตำบลป่าสักเป็นอย่างไร มีเงื่อนไข/ ปัจจัยอะไรบ้าง ที่ทำให้เป็นเช่นนั้น ชุมชนตำบลป่าสักคิดอย่างไร สตรีตำบลป่าสักคิดอย่างไร คาดหวังอะไร และอยากจะทำบทบาทของตนเองในการบริหารหมู่บ้านและตำบลอย่างไร เพื่อจะได้หาแนวทางหรือวิธีการเพิ่มศักยภาพของตนเองให้มีส่วนร่วมในการบริหารหมู่บ้านและตำบลมากขึ้น

3.1 วิธีวิทยาการวิจัย

การวิจัยนี้ประยุกต์ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ซึ่งเน้นการสร้างกระบวนการและบรรยากาศที่เอื้อต่อการเปิดโอกาสให้ทีมวิจัยและชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในทุกขั้นตอน ได้แก่การวางแผน (planning) การปฏิบัติตามแผน (action) การสังเกตในขณะปฏิบัติการ (observation) และการสะท้อนความคิดเห็นเชิงวิพากษ์ (critical reflection) ต่อวิธีการปฏิบัติการและผลของการปฏิบัติการ ขั้นตอนดังกล่าวเป็นวงจรต่อเนื่องของกระบวนการเรียนรู้เพื่อเพิ่มศักยภาพ ความสามารถและทักษะของชาวบ้าน

ทำไมต้องประยุกต์ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยส่วนใหญ่เป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ สร้างกระบวนการเรียนรู้ ฝึกฝนนักวิจัย ทำนองเดียวกัน งานวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับ สถานภาพการมีส่วนร่วมของสตรีตำบลป่าสักในการบริหารหมู่บ้านและตำบล เงื่อนไขที่ทำให้เป็นเช่น

นั้น รวมทั้งการฝึกฝนนักวิจัยรุ่นใหม่ อย่างไรก็ตาม งานวิจัยนี้ต่างกับงานวิจัยทั่วไป ตรงที่เน้นการนำผลการวิจัยไปแก้ปัญหาในระหว่างทำวิจัย ทีมวิจัยจึงเลือกใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

อันที่จริงนักวิจัยมีหลายทางเลือกในการดำเนินการวิจัย การวิจัยนี้ทีมวิจัยเลือกใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพราะทีมวิจัยมีความเชื่อและจุดยืนทางการเมือง ตามแนวคิดที่ ดร. อุทัย ดุลยเกษม (2541) ได้สรุปไว้ว่า :

- **ความรู้คืออำนาจ (knowledge is power)** คงไม่มีใครปฏิเสธว่า ธรรมชาติของมนุษย์ต้องการอำนาจ ทีมวิจัยแต่ละคนมีอำนาจแตกต่างกัน ฐานะทางเศรษฐกิจ ตำแหน่งทางสังคม การศึกษา ทีมวิจัยเชื่อว่า ในระหว่างกระบวนการทำงานร่วมกัน ผ่านการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ทีมวิจัยแต่ละคนจะสามารถเสริมอำนาจของของตนเองและทีมได้
- **การปฏิบัติการเป็นกระบวนการเรียนรู้**
- **การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นการเสริมอำนาจ (empowerment) ของผู้ร่วมทีม**
- **การเคารพในศักยภาพของการเรียนรู้ของมนุษย์** ไม่ว่าจะจบชั้นไหน คนเรียนรู้ได้
- **ตามหลักอิทัปปัจจยตา การเกิดขึ้นย่อมมีเหตุและปัจจัย** การวิจัยเพื่อเพิ่มศักยภาพของสตรีตำบลป่าสัก เป็นงานวิจัยที่เกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางสังคม เกี่ยวข้องกับคนทั้งในชุมชนและนอกชุมชน ที่มีความรู้สึก มีอารมณ์ มีความอ่อนไหว มีความจำ มีระบบคุณค่า มีความเชื่อ ซึ่งเป็นอนิจจัง (dynamic) คือเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และมีปัจจัย / ตัวแปรเข้ามาเกี่ยวข้องมากมาย

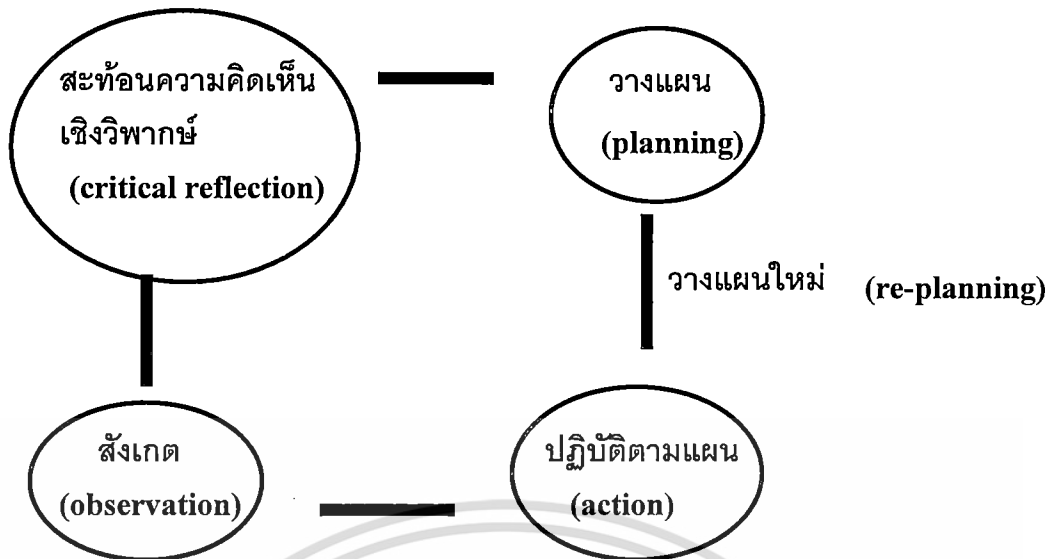
จากแนวคิดของ Lewin (1946) และข้อสังเกตของ Bawden (1990) จะเห็นว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการ**ปฏิบัติการ (action)** ใดๆ ที่เกิดจากการ **ตัดสินใจร่วมกัน (participation)** ระหว่างผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ตามจุดมุ่งหมายของการวิจัย (research) ได้แก่

- **องค์ความรู้ใหม่ (knowledge generation)** เกิดกระบวนการเรียนรู้ (learning process) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จะร่วมกันพัฒนากระบวนการเรียนรู้ จากการปฏิบัติจริง

- เกิดการฝึกฝนนักวิจัย (training process for researcher) ทั้งนักวิจัยมือใหม่และนักวิจัยที่มีประสบการณ์ จะได้ฝึกฝนตนเองจากการได้ดำเนินการวิจัยจริงๆ ได้ปฏิบัติจริง ซึ่งควรจะได้กระทำอย่างต่อเนื่อง สังคมไทยไม่ค่อยให้ความสำคัญต่อกระบวนการนี้ ทำให้นักวิจัยขาดแคลน
- เกิดการปฏิบัติการทางสังคม (social action) ซึ่งหมายถึงการที่ผลการวิจัยถูกนำไปใช้ ถึงมือผู้ใช้ประโยชน์ (users) ทั้งนี้การวิจัยเพื่อชุมชนท้องถิ่น ควรเป็นการวิจัยเพื่อนำความรู้ไปแก้ปัญหา คือจะต้องเป็นทั้ง social science และ social action ด้วย

ภายใต้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผู้เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์จะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในกระบวนการตั้งแต่ต้นจนจบ ในฐานะเสมอกัน ทั้งนี้บทบาทอาจจะต่างกันตามความถนัด โดยนัยนี้จะเห็นว่า คำว่าการมีส่วนร่วม (participation) มีความหมายต่างกับ ความร่วมมือ (cooperation)

อาจจะกล่าวได้ว่า กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นภาพรวมของกระบวนการที่เป็นวงจรต่อเนื่องของการวางแผน (planning) การปฏิบัติ (action) การสังเกตการณ์ (observation) การสะท้อนความคิดเห็นเชิงวิพากษ์ (critical reflection) และการวางแผนใหม่ (re-planning) ดัง แผนภูมิที่ 1 การวิจัยแบบนี้มีลักษณะสำคัญคือ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นทีมวิจัยและชุมชน ซึ่งได้แก่ นักวิชาการ สมาชิกอบต. กรรมการบริหาร กรรมการสภา ปลัดอบต. เลขานุการคณะกรรมการบริหาร อบต. เลขาสภาอบต. จะทำงานร่วมกันตลอดกระบวนการตั้งแต่ต้นจนเสร็จสิ้น ทั้งนี้เมื่อเบื้องต้นทีมวิจัย จะมีบทบาทเป็นวิทยากรกระบวนการแบบมีส่วนร่วม (facilitator) กระตุ้นให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ในฐานะผู้ตัดสินใจ (decision-maker)

แผนภูมิที่ 1 วงจรต่อเนื่องของกิจกรรมในกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
ขั้นตอนการศึกษา

1. ชั้นเตรียมการ

1.1 กระบวนการหาผู้สนใจจะสนับสนุนการทำงานของอบต. ในพื้นที่ คือ สมาชิกอบต. ป่าสัก ปลัดอบต. ป่าสัก

1.2 หลังจากนั้น แสวงหาผู้สนใจเพิ่มเติม ดังนี้

1.2.1 การเลือกประเด็นการศึกษาวิจัยและตั้งคำถามวิจัย โดยสมาชิกอบต. ที่สมัครใจร่วมทำวิจัย และทีมวิจัย

1.2.2 ดำเนินการตรวจสอบความสนใจของชุมชนต่อประเด็นการศึกษาวิจัยและคำถามวิจัย โดยจัดเวทีระดมความคิดเห็น

1.2.3 หาผู้สนใจเข้าร่วมทีมวิจัยเพิ่มเติม ซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholders) ในการบริหารชุมชนทั้งในระดับหมู่บ้านและตำบล

1.2.4 การพัฒนาทีมวิจัย ซึ่งประกอบด้วย หัวหน้าโครงการ อาจารย์เอนก บุญยืน ภาควิชาเทคนิคเกษตร จากคณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง อาจารย์อวารณ์ โอบาสพัฒนากิจ จากภาควิชาส่งเสริมและเผยแพร่การเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปลัด อบต. เลขาคณะกรรมการบริหารอบต. (เป็นสมาชิกอบต.จากหมู่บ้านสันคะยอม) คณะกรรมการบริหาร อบต. ป่าสัก 2 คน (ผู้ใหญ่บ้านบ้านสันป่าสักและสมาชิกอบต. หมู่บ้านสันป่าสัก)

1.2.5 ทีมวิจัย และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholders) อื่นๆ ร่วมวางแผนการทำวิจัย โดยยึดหลักการกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (participatory planning) หลักการรวมพลังสร้างสรรค์ชุมชน โดยจัดประชุมแบบมีส่วนร่วมซึ่งประยุกต์ใช้เทคนิค AIC เพื่อจัดทำแผน

ปฏิบัติการ (action plan) ผ่านกระบวนการเรียนรู้การทำงานร่วมกัน เพื่อตอบคำถามวิจัยทั้ง 3 ประเด็นหลักข้างต้น

2. ชั้นลงมือทำ

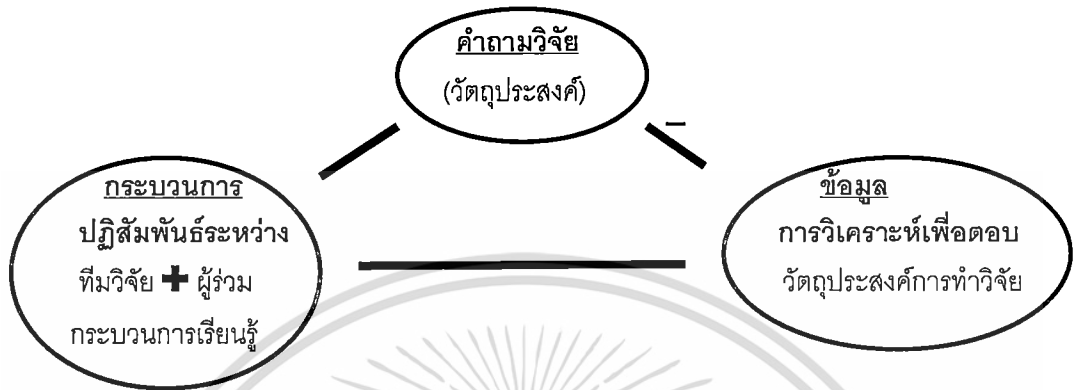
ภาพรวมแนวทางการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ก็คือ ทีมวิจัยทำหน้าที่เป็นผู้กระตุ้นส่งเสริมหรือวิทยากรกระบวนการแบบมีส่วนร่วม (facilitator) คอยกระตุ้นส่งเสริมให้สตรีและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่นๆ ร่วมตัดสินใจในกระบวนการวางแผน (planning) การปฏิบัติตามแผน (action) การสังเกตในขณะปฏิบัติการ (observation) และการสะท้อนความคิดเห็นเชิงวิพากษ์ (critical reflection) ต่อผลของการดำเนินการ โดยกระทำอย่างต่อเนื่อง ดังแผนภูมิที่ 1 ข้างต้น

2.1 โดยการวินิจฉัยชุมชน (community diagnosis) เพื่อตอบคำถามที่ว่า “สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องของตำบลป่าสัก เป็นอย่างไร โครงสร้างและการดำเนินงานของอบต. ป่าสัก เป็นอย่างไร”

- เอกสารจากหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่ รวมทั้งบันทึกต่างๆ ที่มีในหมู่บ้าน และอบต. ป่าสัก
- การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ประธานกรรมการบริหาร ประธานกรรมการสภาสมาชิกอบต.ชาย 32 คน และหญิง 2 คน ปลัดอบต. พัฒนาการ เกษตรตำบล กรรมการพัฒนาหมู่บ้าน ชาวบ้านทั่วไป
- การสนทนาและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น (dialogue and discussion) และการวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) กับสมาชิกอบต. เมื่อโอกาสอำนวย
- การสนทนากลุ่ม (focus group discussion) และการจัดเวทีเสวนา ระหว่างสมาชิกอบต. ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้นำสตรีแต่ละหมู่บ้าน และชาวบ้านทั่วไป
- การใช้ประโยชน์จากข้อมูลที่มีอยู่แล้วในชุมชน โดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร เช่น รายงานการวิจัย รายงานการประชุม บันทึกต่างๆ จาก สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบล ป่าสัก จาก 17 หมู่บ้าน และหน่วยงานราชการในพื้นที่ ได้แก่ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมืองลำพูน สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดลำพูน สำนักงานเกษตรอำเภอเมืองลำพูน เป็นต้น หลังจากนั้นทำ double check กล่าวคือนักวิจัยเก็บข้อมูลซ้ำอีกทีโดยไม่ได้เก็บแบบปูพรม แต่เก็บจากการวิเคราะห์ข้อมูลที่มีอยู่แล้วเพื่อดู จุดอ่อน จุดด้อย จุดดี ช่องว่างหรือข้อบกพร่องที่มี หรือมีคำถามเกิดขึ้นในใจของทีมวิจัยเอง

2.2 เพื่อตอบคำถามที่ว่า “กระบวนการสนับสนุนองค์การบริการส่วนตำบลป่าสักเพื่อหนุนเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ควรเป็นอย่างไร? จะพัฒนาได้อย่างไร? ตลอดจนมีเงื่อนไขอะไรบ้างที่มีส่วนในการกระบวนการสนับสนุนองค์การบริการส่วนตำบลป่าสัก ทีมวิจัยและสมาชิก

อบต. ตีร่วมกันตัดสินใจวางแผนงานและร่วมกันการจัดกิจกรรมตามแผน ซึ่งได้แก่ การจัดประชุม การจัดเวทีเสวนา การจัดฝึกอบรม การสนทนาและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น (dialogue and discussion) การถามคำถามที่นำไปสู่การคิดและการปฏิบัติ (strategic questioning) ซึ่งแนวคิดในการสร้างแนวคำถาม จะคำนึงถึงความสัมพันธ์ของปัจจัย ดังนี้

ซึ่งในแต่ละกิจกรรมดังกล่าว ทีมวิจัยและสมาชิกอบต. จะร่วมกันวางแผน ร่วมกันดำเนินงาน ร่วมกันมีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และร่วมกันสะท้อนความคิดเห็นอย่างตรงไปตรงมา การจัดกิจกรรมตามแผนที่ได้ร่วมกันจัดทำ ได้แก่คณะทำงานเข้าร่วมสังเกตการณ์ “โครงการฝึกอบรมอบต.จังหวัดเชียงใหม่” การประชุมกลุ่มย่อยระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้อง การจัดฝึกอบรมสมาชิกอบต. การจัดเวทีเสวนาแลกเปลี่ยนระดมความคิดเห็น การจัดเวทีชาวบ้าน เช่น เวที “อบต. พบชาวบ้าน” จัดเวที “ประเมินผลการจัดเวทีเสวนา” การจัดทำโครงการ ต่างๆ เช่น โครงการเผยแพร่ความรู้และข้อมูลบทบาทของ อบต. โครงการตรวจสอบประสิทธิผลการทำงานของอบต. โครงการเสริมประเด็นหญิงชายในการบริหารจัดการของ อบต. การจัดฝึกอบรม “การเขียนโครงการของสตรี” โครงการพัฒนาระบบข้อมูล/ข่าวสารของอบต. การจัดกิจกรรมสตรีและชาวบ้าน เข้าร่วมสังเกตการณ์ การประชุมสมัชชาสามัญของอบต.ป่าสัก เป็นต้น

ในระหว่างดำเนินการ ทีมวิจัยได้ดำเนินการบันทึกกระบวนการ (process documentation) ตลอดกระบวนการทำงาน ข้อมูลที่ได้จากทุกขั้นตอน ใช้ประกอบการตัดสินใจของกลุ่มทำงานและผู้มีส่วนร่วมทุกฝ่าย ในการวางแผนการจัดกิจกรรม การดำเนินกิจกรรม การสังเกตผลของกิจกรรม รวมทั้งการสะท้อนความคิดเห็นต่อวิธีการดำเนินงานและผลของการดำเนินงานต่อเนื่องตลอด นอกจากนี้ มีการวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลทุกขั้นตอนและผลการวิจัยจะนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับทฤษฎีเกี่ยวกับ การกระจายอำนาจ การวิจัยเชิงปฏิบัติการ การเสริมพลังการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง และสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานขององค์การ

บทที่ 4

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า แนวทางสนับสนุนอบต. ในการหนุนเสริมความเข้มแข็งของชุมชนนั้น ประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้

4.1 การแสวงหาผู้สนใจในชุมชน

องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นองค์กรใกล้ตัวชาวบ้านในชุมชนชนบท อบต. จึงถูกคาดหวังให้ทำหน้าที่หนุนเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ให้อยู่ดี กินดี ดังนั้น ภาระงานเร่งด่วนประการหนึ่งของผู้ที่เกี่ยวข้องก็คือ การกระตุ้นสนับสนุน (facilitate) ให้สมาชิกอบต. ป่าสักและชุมชนรู้เท่าทันว่า สถานภาพการบริหารอบต. ป่าสักเป็นอย่างไร และทราบว่ามีเงื่อนไข/ปัจจัยอะไรบ้างที่ทำให้เป็นเช่นนั้น โดยทั้งสมาชิกและชุมชนควรมีความเข้าใจโครงสร้าง บทบาท หน้าที่ และการปฏิบัติการกิจของ อบต. ตลอดจนสามารถวิเคราะห์ปัญหา ข้อจำกัด จุดอ่อนของการบริหารจัดการอบต. ที่เป็นอยู่ และที่สำคัญผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายควรร่วมกันหาแนวทาง พัฒนาระบบงานที่จะสนับสนุนการบริหารของอบต. เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ในทิศทางที่ตนเองได้และยั่งยืน ทั้งนี้ สมาชิกอบต. ป่าสัก กำลังคิดและคาดหวังเช่นเดียวกันหรือไม่ เป็นสิ่งที่ทีมวิจัยต้องรับหาคำตอบในเบื้องต้น เพราะทีมวิจัยตระหนักว่าในการวิจัยใดๆ ควรเอาความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบโดยตรงเป็นตัวตั้ง เพราะหากสมาชิกอบต. ป่าสักไม่มีข้อสงสัยทำนองเดียวกันแล้ว นักวิชาการภายนอก คงไม่สามารถพัฒนาแนวทางสนับสนุน อบต. ได้

กระบวนการวิจัยในระยะแรก เริ่มต้นด้วยการค้นสอบถามความสนใจของสมาชิกอบต. ป่าสักที่มีความสนใจอย่างจริงจังต่อการดำเนินงานของอบต. ป่าสัก โดยได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับสมาชิกอบต. ของทั้ง 17 หมู่บ้าน ซึ่งในระยะแรกพบว่า หลายคนมีความสนใจอยากจะทำพัฒนาระบบงานการทำงานของอบต. ให้ดีขึ้น โดยเฉพาะ นายวิวัฒน์ ซึ่งเป็นเลขานุการคณะกรรมการบริหารอบต. ป่าสัก นายมานิตย์ ลั่นฤาษี ปลัดอบต. รวมทั้ง นายประเสริฐ กิตติศักดิ์ นายสรเดช พยัคฆศักดิ์ กรรมการบริหารอบต. นางเข็มเพชร สมนาศักดิ์ เลขาสภาอบต. ป่าสัก นาย อุทิศย์ พิงคะสัน ผู้ใหญ่บ้านบ้านสันคะยอม

4.2 การพัฒนาทีมวิจัย

ทีมวิจัยที่เป็นนักวิชาการ ได้แสวงหาผู้สนใจเข้าร่วมทีมวิจัยเพิ่มเติม โดยการพูดคุยกับปลัด อบต. (นายมานิตย์) เลขานุการคณะกรรมการบริหารอบต. (นายวิวัฒน์) เลขานุการคณะกรรมการสภาอบต. (นางเข็มเพชร) และสมาชิกอบต. คนอื่นๆ ในประเด็นที่ว่าอบต.คืออะไร มีบทบาทหน้าที่อะไร มีศักยภาพและข้อจำกัดอย่างไรบ้าง อบต.ทำอะไรให้ชุมชนบ้างในช่วงที่ผ่านมา จากการพูดคุยช่วยให้ได้ที่มีผู้สนใจเข้าร่วมเป็นทีมวิจัยมากขึ้น ทั้งนี้การร่วมเป็นทีมวิจัยเน้น **ความสมัครใจและเน้นผู้ที่ตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องเพิ่มศักยภาพของอบต.ป่าสัก** ในการดูแลชุมชน และเน้น**ความพร้อมจะเรียนรู้และทำงานร่วมกันตลอดกระบวนการตั้งแต่เริ่มจนงานวิจัยเสร็จสิ้น** ในที่สุดทีมวิจัยประกอบด้วย 2 ส่วน คือ

1. ทีมวิจัยจากภายนอกชุมชน คือนักวิจัยจากคณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง คือ อาจารย์เอนก บุญยยืน และ
2. ทีมวิจัยในชุมชน คือนายวิวัฒน์ (เลขานุการคณะกรรมการบริหารอบต.ป่าสัก) นางเข็มเพชร (เลขานุการสภาอบต.ป่าสัก) นายมานิตย์ (ปลัดอบต.ป่าสัก) คณะกรรมการบริหารอบต.ป่าสัก 2 คนคือนายสรเดช และนายประเสริฐ ประธานกลุ่มแม่บ้านตำบลป่าสัก (นางสาวจินดา) นางสาวนิตย์ จากกลุ่มแม่บ้านบ้านหลุก รวมทั้งอาจารย์อวารณ์ (แผนภูมิที่ 2)

แผนภูมิที่ 2 องค์ประกอบของทีมวิจัย

4.3 พัฒนาคำถามวิจัยหรือโจทย์วิจัย

ทีมวิจัยจากชุมชนระบุชัดเจนว่า เมื่อเสร็จสิ้นการวิจัยแล้ว อยากให้สมาชิก อบต. ป่าสัก และชุมชน ทราบว่าอบต.ป่าสัก มีการบริหารอย่างไร ทำไมถึงบริหารเช่นนั้น ได้ผลอย่างไร ชุมชนได้ประโยชน์อะไรบ้าง มีปัญหา/ ข้อจำกัดคืออะไรบ้าง มีแนวทางแก้ไขอย่างไร ดังนั้น คำถามหรือข้อสงสัยที่จะต้องร่วมกันหาคำตอบก็คือประเด็นดังกล่าวข้างต้น ทีมวิจัยพยายามหาทางตอบข้อสงสัยข้างต้น ด้วยการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างทีมวิจัยภายในและภายนอก รวมทั้งผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ โดยทีมวิจัยภายนอกทำหน้าที่วิทยากรกระบวนการ (facilitator) กระตุ้นประสาน (facilitate) ทำให้เกิดการพูดคุยแลกเปลี่ยน รวมทั้งการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อค้นหาคำตอบและแก้ปัญหาพร้อมกับทีมวิจัยภายในแลชาวบ้านในตำบลที่สนใจเข้าร่วมกระบวนการ

4.4 ชุมชนตำบลป่าสัก: อดีต ปัจจุบันและอนาคต

ในการประมวลผลของชุมชนตำบลป่าสักในอดีต ปัจจุบันและอนาคตนั้น ทีมวิจัยร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผนกิจกรรม ดำเนินงานร่วมกัน การสังเกตการณ์ สรุบทบทเรียน ซึ่งทั้งทีมวิจัยและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในแต่ละกิจกรรมจะได้รับการขอร้องให้สะท้อนความคิดเห็นอย่างตรงไปตรงมาให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อให้ได้แนวทางในการปรับแผนการทำงานในกิจกรรมต่อไป ทีมวิจัยได้พยายามให้กระบวนการทำงานของทีมวิจัยดำเนินในลักษณะนี้ตลอดระยะเวลาการทำวิจัย ทั้งนี้ทีมวิจัยเน้น**การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจของทีมวิจัยทั้งหมดและผู้เกี่ยวข้องในแต่ละกิจกรรม** ด้วยเชื่อมั่นว่าหากได้ร่วมตัดสินใจในการวางแผน การดำเนินงาน การประเมินผลการดำเนินงาน จะช่วยให้ทีมวิจัยและผู้เกี่ยวข้องสามารถพัฒนากระบวนการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Sansak, 1997) รายงานฉบับนี้ได้นำเสนอผลจากกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม ตลอดกระบวนการวิจัย ดังนี้

4.4.1 การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตและแรงงาน

ตำบลป่าสักตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของอำเภอเมืองลำพูน ระยะทางห่างออกไปประมาณ 5 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 20,185 ไร่ เป็นพื้นที่ทำการเกษตรประมาณ 9,500 ไร่ จำนวนครัวเรือน 2,621 ครัวเรือน ประชากร 10,280 คน เป็นหญิง 5,205 คน และชาย 5,075 คน (อบต.ป่าสัก, 2542)

ยุคเกษตรแบบดั้งเดิม: ชุมชนตำบลป่าสักเป็นชุมชนเกษตรมาตั้งแต่อดีต ชาวบ้านส่วนใหญ่ทำนาปีละครั้งโดยอาศัยน้ำฝนและน้ำจากฝายน้ำล้น รวมทั้งปลูกพืชอื่นๆ เช่นยาสูบ ถั่วเหลือง ถั่วลิสง นอกจากนี้ยังเลี้ยงสัตว์ เช่น วัว ควาย หมู ไก่ เพื่อใช้งานและเป็นอาหาร ผู้ชายและ

ผู้หญิงทำงานเคียงป่าเคียงไหล่ ทำนองเดียวกันกับด้านการปกครองและการบริหารหมู่บ้าน ซึ่งเชื่อมโยงกับวิถีการผลิตทางการเกษตร ความเชื่อทางศาสนาและความเชื่อในผู้อาวุโส การตัดสินใจใดๆ ที่เกี่ยวกับการหมู่บ้าน (ชาวบ้านจะเรียกกิจกรรมของหมู่บ้านว่าเป็น “งานส่วนรวม”) มักจะเป็นผลมาจากการประชุมปรึกษาหารือกันระหว่าง พ่อหลวงบ้าน (ผู้ใหญ่บ้าน) กรรมการวัด (ประกอบไปด้วย เจ้าอาวาสและผู้อาวุโสของหมู่บ้าน ที่เป็นที่นับถือของชาวบ้าน) ตัวแทนบ็อก เป็นกลุ่มบ้านซึ่งประกอบด้วยครัวเรือนที่อยู่ใกล้ชิด ประมาณ 10-15 ครัวเรือน เป็นกลุ่มบ้านที่แบ่งเพื่อผลัดเปลี่ยนกันส่งข้าวและอาหารให้พระสงฆ์ เณร และเด็กวัด ภายหลังหน่วยราชการหลายส่วน เช่นพัฒนาชุมชน ให้เรียกว่า “เขต” และให้เลือกหัวหน้าเขต นับว่าเพื่อเป็นตัวแทนที่จะนำเสนอความต้องการของ “เขต” นั้นๆ โดยมีชาวบ้านทั้งหญิงและชายร่วมปรึกษาหารือเสมอ

ยุคเกษตรสมัยใหม่: ในปี 2512 เกษตรกรตำบลป่าสักเริ่มใช้ ปุ๋ยเคมี (ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “ปุ๋ยแรง”) เพื่อเพิ่มผลผลิตข้าว ตามด้วยสารป้องกันกำจัดศัตรูข้าว สารฆ่าหญ้าและรถไถเดินตาม พร้อมกับเริ่มมีเกษตรตำบลเข้ามาแนะนำให้ชาวบ้านรวมกลุ่มเป็น “กลุ่มเกษตรกรทำนา” ภายหลังมีการสนับสนุนการจัดตั้ง “สหกรณ์การเกษตร” ซึ่งเป็นช่องทางที่ทำให้เกษตรกรกู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ได้ สมาชิกคือหัวหน้าครัวเรือนซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย หัวหน้าครอบครัวจึงมีโอกาสเข้าถึงความรู้ทางการเกษตรสมัยใหม่มากกว่าสมาชิกในครอบครัวคนอื่นๆ ผู้หญิงที่มีครอบครัวแล้วได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่เคหกิจเกษตร ให้รวมกลุ่มเป็น “กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร” และเยาวชนสตรีรวมกลุ่มเป็น “กลุ่มยุวเกษตรกร” อย่างไรก็ตาม กิจกรรมของกลุ่มต่างๆ ส่วนใหญ่เกี่ยวกับการเพิ่มรายได้เสริม เช่น การประดิษฐ์ดอกไม้ การเย็บปักถักร้อย เป็นต้น ส่วนการผลิต ชาวบ้านได้รับการชักชวนให้ใช้ปัจจัยที่ต้องลงทุนมากขึ้น เช่น ปุ๋ย สารเคมี ข้าวพันธุ์ใหม่ รถไถเดินตาม ซึ่งทำให้ต้องเป็นหนี้ภคส. ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา จะเห็นว่า การเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขทางเศรษฐกิจและสังคมของการผลิตดังกล่าวข้างต้น ทำให้โครงสร้างของเศรษฐกิจและสังคมภายในหมู่บ้านและตำบลป่าสักเปลี่ยนไปในลักษณะที่ต้องพึ่งพาภายนอกมากขึ้น

ยุคโรงงานอุตสาหกรรม: ประมาณปี 2530 ที่นาเริ่มแห้งแล้งเนื่องจากฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาลและปริมาณฝนลดลง นอกจากนี้ข้าวก็ราคาถูกเพราะกลไกการตลาดถูกแทรกแซงโดยนายทุน ต่อมาในช่วงปี 2532 ที่ดินมีราคาแพง ชาวบ้านเริ่มขายที่นาบางส่วนให้กับนายทุนในชุมชนและต่างถิ่นเพื่อใช้หนี้และเปลี่ยนอาชีพไปแรงงานรับจ้าง นอกจากนี้ การก่อตั้งนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือ (ห่างจากตำบล ป่าสักประมาณ 6 กิโลเมตร) รวมทั้งโรงงานของบริษัทสหพัฒนาปิโตรเลียมจำกัดซึ่งก่อตั้งที่ท้องที่หมู่บ้านปอเหลือง ตำบลป่าสัก การเปลี่ยนแปลงนี้ มีผลกระทบ

ต่อสตรีและเยาวชน กล่าวคือ ทำให้แรงงานสตรีที่เคยทำการเกษตร เปลี่ยนไปเป็นแรงงานจ้างในโรงงาน

ตารางที่ 1 องค์กรชาวบ้าน และกลุ่มอาชีพ

หมู่บ้าน	กลุ่มแม่บ้าน	กลุ่มออมทรัพย์	กลุ่มจักสาน	กลุ่มกข.คจ	กลุ่มเลี้ยงหมู	กลุ่มเลี้ยงโค	กลุ่มทำรองเท้า	กองทุนยา
1. สันตะยอม	✓★	✓★	✓	-	✓★	✓	-	✓
2. หนองบัว	✓	-	✓	-	-	-	-	✓
3. ป่าดิงงาม	✓★	✓★	✓	✓	-	✓	-	✓
4. บ้านหลุก	✓★	-	-	-	✓	-	-	✓
5. หนองปลาขอ	✓	-	-	-	-	-	-	✓
6. สันป่าสัก	✓★	✓★	-	-	✓★	-	-	✓
7. น้ำพุ	✓	✓	✓	-	✓-	✓	-	✓
8. ห้วยม้าโค้ง	✓★	✓★	✓	-	-	-	-	✓
9. กอเปา	✓	-	✓	-	-	-	-	✓
10. หนองหลุม	✓★	✓	✓	-	-	-	-	✓
11. หนองท่า	✓	✓	✓	-	-	-	✓	✓
12. สันหลวง	✓	✓	✓	-	-	-	-	✓
13. หนองซิว	✓	-	✓	-	-	-	-	✓
14. หนองไซ	✓	-	✓	✓	✓	✓	-	✓
15. นำบ่อเหลือง	✓	-	✓	-	-	-	-	✓
16. ทรายทอง	✓	-	✓	-	-	-	-	✓
17. บ้านใหม่	✓★	-	✓	-	-	-	-	✓

ผู้หญิงวัยกลางคนที่จบการศึกษาเพียง ป. 4 ส่วนใหญ่ทำงานเป็นลูกจ้างโรงงานยาสูบ โรงงานข้าวโพดฝักอ่อน โรงงานออกดาวเรือง ผู้หญิงที่เรียนจบชั้นมัธยมปีที่ 3 หันไปเป็นแรงงานในโรงงานในนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นโรงงานผลิตแผงอิเล็กทรอนิกส์และเสื้อผ้าสำเร็จรูป และในโรงงานอื่น ๆ นอกเขตนิคมอุตสาหกรรม เช่น โรงงานของบริษัทสหพัฒนพิบูลย์ จำกัด ซึ่งผลิตเสื้อผ้าสำเร็จรูปและบะหมี่สำเร็จรูป สตรีเหล่านี้จะทำงานจนถึงอายุประมาณ 35 ปี หรือจนเมื่อมีบุตรก็จะถูกผลักดันให้ลาออก สตรีทำงานเหล่านี้ส่วนใหญ่มักจะไม่สามารถสร้างวิชาชีพใหม่จากฐานอาชีพเดิมได้ เนื่องจากลักษณะงานที่ทำในโรงงานเป็นงานแยกส่วน เช่น เย็บแขนเสื้อ เย็บขากางเกง ไม่ได้พัฒนาทักษะการออกแบบ การตัดและการเย็บทั้งตัว สตรีทำงานเหล่านี้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กำลังเกิดความเครียดเนื่องจากปรับตัวไม่ทันและไม่มีทางออก บางส่วนไปเป็นแรงงานก่อสร้าง อย่างไรก็ตามงานรับเหมาก่อสร้างเริ่มซบเซามาตั้งแต่ปี 2539 เพราะเศรษฐกิจตกต่ำ

ขณะนี้ชุมชนป่าสักกำลังเปลี่ยนผ่านสู่สังคมสมัยใหม่มากขึ้น เริ่มจากการเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างพื้นฐานด้านถนน ประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์ การศึกษา โรงงาน อุตสาหกรรม และที่สำคัญคือการเปลี่ยนแปลงระบบคิด วิธีคิดของชาวบ้าน รวมทั้งวิถีการบริโภคที่เน้นความสะดวกสบายมากขึ้น บ่อยครั้งเกิดความจำเป็นและนำไปสู่การเป็นหนี้ เนื่องจากภาระรายจ่ายที่เพิ่มขึ้น

4.4.2 จาก “สภาตำบลป่าสัก” เป็น “องค์การบริหารส่วนตำบลป่าสัก”

ตำบลป่าสักแบ่งการปกครองออกเป็น 17 หมู่บ้าน สภาตำบลป่าสักก่อตั้งในปี 2519 ต่อมาแต่ละหมู่บ้านในตำบลป่าสักได้รับการสนับสนุนให้จัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้านในปี 2526 ภายใต้การปกครองระบบสภาตำบล การพัฒนาสตรีระดับหมู่บ้านและตำบลจะคึกคักหรือซบเซาขึ้นอยู่กับวิธีคิดของผู้ใหญ่บ้านและกำนันต่องานพัฒนาสตรี ประธานและคณะกรรมการกลุ่มสตรี รวมทั้งนโยบายของส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมส่งเสริมการเกษตร กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงสาธารณสุข กรมการศึกษานอกโรงเรียน เป็นต้น

4.5 องค์การบริหารส่วนตำบลป่าสัก: อดีตและปัจจุบัน

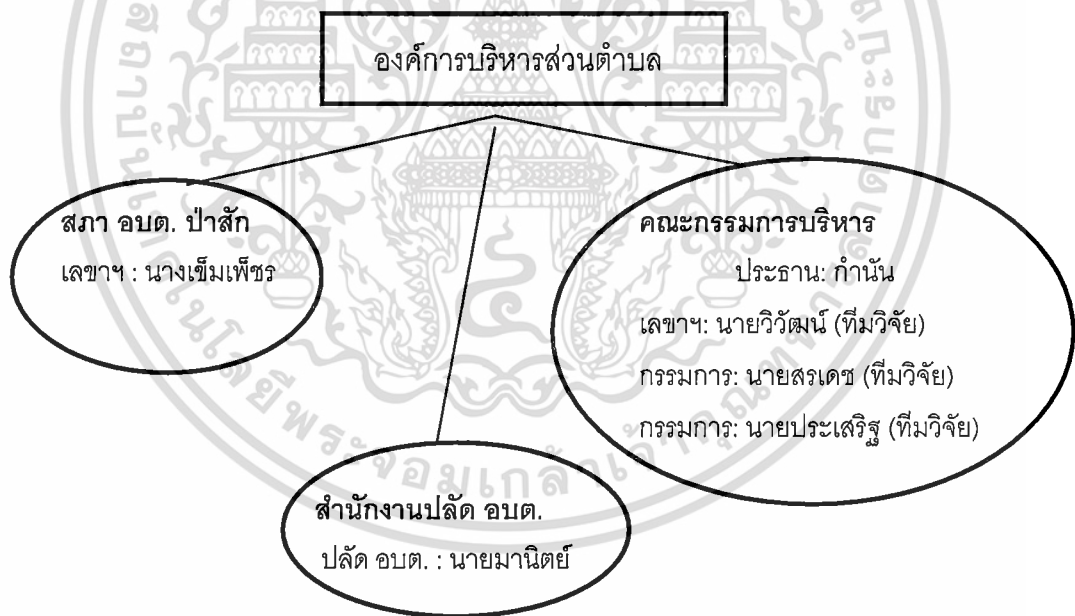
สมาชิกของทีมีวิจัยส่วนหนึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทหน้าที่โดยตรงในการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลป่าสัก (ตั้งแผนภูมิที่ 3) ทีมีวิจัยจึงได้จัดเสวนา หัวข้อ “**อบต. ป่าสัก: อดีต ปัจจุบัน และอนาคต**” ในวันที่ 20 พฤศจิกายน 2541 โดยมีทีมีวิจัย ตัวแทนจากสภาอบต. คณะกรรมการบริหาร อบต. ตัวแทนสำนักงานปลัด อบต. รวมทั้งสมาชิกอบต. ที่สนใจเข้าร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ซึ่งได้ภาพรวมผลการทำงานของ อบต. ป่าสักที่น่าสนใจ ดังนี้

ศักยภาพของอบต. ป่าสัก

องค์การบริหารส่วนตำบลป่าสัก เป็น อบต. ชั้น 4 มีงบประมาณ ปีละประมาณ 8-16 ล้านบาท ซึ่งทุกฝ่ายเห็นว่าเป็น “โอกาส” ที่น่าจะช่วยให้เกิดการพัฒนาของตำบลป่าสักมากขึ้น นอกจากนี้สมาชิกอบต. ส่วนหนึ่งเป็นคนรุ่นใหม่ หัวก้าวหน้า มีวิสัยทัศน์ (แผนภูมิที่ 3) รวมทั้งมีประธานกรรมการบริหาร (กำนัน) ที่เปิดกว้าง พร้อมรับฟังเสียงส่วนใหญ่

ข้อจำกัดของ อบต. ป่าสัก

1. สมาชิกอบต.ส่วนใหญ่ ยังไม่ตระหนักถึงการจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้านและตำบลอย่างมีส่วนร่วม แผนพัฒนาหมู่บ้านได้จากความคิดของผู้ใหญ่บ้านและสมาชิกอบต. หรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง สมาชิกอบต.ยังไม่มีทักษะในการจัดเวทีหรือการประชุมเพื่อวางแผนอย่างมีส่วนร่วม
2. วิธีคิดของสมาชิกอบต.และชาวบ้านส่วนหนึ่ง ยังเห็นความสำคัญของการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ทำให้ละเลยการพัฒนาด้านอื่นๆ เช่นการพัฒนาอาชีพ การส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมสตรี เด็กและเยาวชน เป็นต้น หากจะพิจารณาแผนพัฒนาตำบลป่าสัก 5 ปี ในช่วงแผนฯ 8 ซึ่งทางอบต.ป่าสักได้จัดทำซึ่งประกอบด้วย แผนหลัก ดังนี้
 - แผนโครงสร้างพื้นฐาน
 - แผนงานเพิ่มรายได้และการส่งเสริมอาชีพ
 - แผนงานการศึกษา
 - แผนงานวัฒนธรรม
 - แผนงานพัฒนาสิ่งแวดล้อม

แผนภูมิที่ 3 ความสัมพันธ์ของทีมวิจัยบางส่วนและบทบาทหน้าที่ในอบต. ป่าสัก

อย่างไรก็ตาม ทีมวิจัยได้นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับโครงการที่อบต.ป่าสักอนุมัติงบประมาณ ซึ่งพบว่า โครงการส่วนใหญ่ร้อยละ 95 เป็นโครงการเกี่ยวกับโครงสร้างพื้นฐาน ผู้เข้าร่วมเสวนาร่วมกันวิเคราะห์ว่าทำไม อบต.ป่าสักจึงเน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ซึ่งพบว่ามีปัจจัย/เงื่อนไขหลายประการ คือ

- สาเหตุเนื่องจากว่าไม่มีหมู่บ้านใดเสนอโครงการพัฒนาด้านอื่นๆ เป็นโครงการอันดับ 1 ของหมู่บ้าน โครงการที่เสนอส่วนใหญ่เป็นโครงการปรับปรุงถนน ทำรางน้ำ ติดตั้งไฟกิ่ง ประปา
- สมาชิกอบต.ระบุว่า โครงการที่เกี่ยวข้องโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การทำถนน การทำรางระบายน้ำ การติดไฟกิ่ง เป็นโครงการที่พอทำได้ เพราะเนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับการทำแปลนมีผู้แนะนำ คือนายช่างโยธา จึงทำได้ง่ายกว่าโครงการลักษณะอื่น เช่น โครงการพัฒนาศักยภาพของสตรี
- ลักษณะของกิจกรรม เช่น การปรับปรุงระบบประปาหมู่บ้าน เป็นกิจกรรมที่เป็นรูปธรรม สามารถสื่อสารกับชาวบ้านให้เข้าใจได้ง่าย
- ความเป็นรูปธรรมของโครงการที่เกี่ยวข้องโครงสร้างพื้นฐาน ช่วยให้ชาวบ้านประเมินผล การทำงานของสมาชิกอบต.ได้ง่าย ถือว่าเป็นลักษณะโครงการที่สร้างคะแนนนิยมให้สมาชิกอบต.ได้ง่ายและชัดเจนกว่าโครงการที่เกี่ยวข้องกับการสร้างคน หรือ การสร้างจิตสำนึก
- โครงการที่เกี่ยวข้องโครงสร้างพื้นฐาน เป็นกิจกรรมที่ใช้ช่วงเวลานั้น เพียง 3 – 4 เดือน ไม่ผูกพันต่อเนื่องหลายปี

4.6 ปัจจุบันและอนาคตขององค์การบริหารส่วนตำบลป่าสัก: ทัศนะของสมาชิก

ที่วิจัยและกรรมการบริหารอบต.ป่าสัก ได้จัดสัมมนาสมาชิกอบต. เมื่อวันที่ 31 พฤษภาคม – 1 มิถุนายน 2541 โดยตั้งประเด็นคำถามกระตุ้นความคิดในกลุ่มย่อย ได้แก่:

- อยากให้หมู่บ้านพัฒนาด้านใดบ้าง
- อยากให้ตำบลป่าสักพัฒนาด้านใด
- มีปัญหาหรืออุปสรรคใดบ้างที่ทำให้ไม่สามารถพัฒนาหมู่บ้านและตำบลได้ตามที่คาดหวัง
- ในฐานะเป็นสมาชิกอบต. คิดว่าทำอะไรเพื่อแก้ปัญหาได้บ้าง

ผลการระดมความคิดเห็นจากกลุ่มย่อย ได้แก่

“หมู่บ้าน” ในฝัน	
พัฒนาอาชีพ	• มีการพัฒนาอาชีพการเกษตร • ขายผลผลิตทางการเกษตรได้ราคาดี • แม่บ้านมีอาชีพเสริม และมีรายได้ตลอดปี • ชาวบ้านมีรายได้เสริม • อยากให้ชาวบ้านมีงานทำตลอดปี เพราะขณะนี้คนว่างงานมากขึ้น เนื่องจากเศรษฐกิจตกต่ำ • อยากให้เยาวชนประกอบอาชีพในท้องถิ่น
พัฒนาคุณภาพชีวิต	• อยากให้ชาวบ้านอยู่ดีกินดี • พัฒนาบุคลากรในทุกด้าน • อยากให้หมู่บ้านของเราเป็นหมู่บ้านที่สมบูรณ์ที่สุด (หมู่ 11) • อยากให้หมู่บ้านมีการพัฒนาเหมือนประเทศที่พัฒนาแล้ว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

“หมู่บ้าน” ในฝัน	
พัฒนาด้านสาธารณูปโภค	● มีการชลประทาน ให้มีน้ำพอเพียงพอการทำงาน ● มีน้ำดื่ม น้ำใช้ที่สะอาดและเพียงพอ ● มีถนนเชื่อมระหว่างหมู่บ้านและภายในหมู่บ้าน ● มีโทรศัพท์ในหมู่บ้านและแต่ละครัวเรือน ● อยากให้หมู่บ้านมีแสงสว่าง (ไฟกึ่ง) เพียงพอ
พัฒนาด้านวัฒนธรรม	● ชาวบ้านและเด็กหนุ่มสาวภูมิใจในความเป็นคนตำบลป่าสัก
พัฒนาด้านการศึกษา	● มีโรงเรียนและสถานศึกษาระดับอุดมศึกษา ● มีบุคลากรในด้านการศึกษาอย่างเพียงพอ ● อยากให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการศึกษาของเด็กและเยาวชน
พัฒนาด้านสาธารณสุข	● มีสถานอนามัยทุกหมู่บ้าน ● มีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขหมู่บ้านละหนึ่งคน ● อยากให้มีโรงพยาบาลในตำบล
พัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม	● อยากให้ชาวบ้านและเยาวชนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าและสระน้ำสาธารณะของหมู่บ้าน ● มีสภาพแวดล้อมที่ดี เพราะอากาศเริ่มเป็นพิษ มีกลิ่นเหม็นจากฟาร์มหมูและโรงงานดอกดาวเรือง ● มีท่อระบายน้ำและที่กำจัดขยะ
พัฒนาด้านสังคม	● มีการอบรมต่อต้านยาเสพติด อยากให้มีการปราบปรามยาเสพติดให้หมดไป ● อยากให้มีการปราบปรามการพนันให้หมดจากหมู่บ้าน
พัฒนาด้านการสื่อสาร	● พัฒนาการสื่อสาร ทันต่อเหตุการณ์บ้านเมือง
พัฒนาด้านสุขภาพ	● มีสนามกีฬาและสนามสาธารณะเพื่อให้เยาวชนได้ออกกำลังกาย

“ตำบล” ในฝัน	
● อยากให้มีถนนสัญจรไปมาสะดวก ● อยากให้มีการกำจัดยาบ้า ● อยากให้มีการส่งเสริมด้านการเกษตร ● อยากให้มีที่ทิ้งขยะ และกำจัดอย่างถูกวิธี ● อยากให้ทางรัฐช่วยจัดตั้งโรงพยาบาลของตำบลป่าสัก ● มีส่วนราชการไว้คอยบริการและติดต่อได้สะดวก	● มีนักวิชาการที่มีความสามารถ ● อยากให้ผู้นำมีคุณธรรม ● มีป่าไม้ ป่าชุมชน ● มีแหล่งน้ำอุดมสมบูรณ์ มีแหล่งน้ำชลประทาน ● มีสภาพที่ท่องเที่ยว พักผ่อนหย่อนใจ ● มีระดับเพลิง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

“ปัญหาและอุปสรรค” ที่หมู่บ้านและตำบลไม่ได้เป็นอย่างที่คาดหวัง	
● ชาวบ้านมีรายได้ต่ำ ● การสาธารณูปโภคยังไม่เป็นที่พอใจ และไม่ตรงกับความต้องการของประชาชน ● ผู้นำบางคนขาดคุณธรรม ● ระบบการเมืองไม่เหมาะสม การช่วยเหลือไม่เสมอภาค ● ระบบการทำงานที่ล่าช้าของราชการ ● ขาดบุคลากรในทุก ๆ ด้าน	● งบประมาณไม่เพียงพอ (ปัญหาหลัก) ● ขาดงบประมาณและการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ ● ขาดการสนับสนุนจากส่วนกลาง ● บางโครงการที่ทำอยู่ขาดทุน ● ขาดความจริงใจในการแก้ปัญหา ● หน่วยงานที่รับผิดชอบไม่สนใจ ทั้งๆที่ทำรายงานและขอความช่วยเหลือไปแล้ว

“แนวทางแก้ไขปัญหา”	
● จัดทำโครงการพัฒนาแหล่งน้ำอุปโภคตลอดจนสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานอื่น ๆ อยากรให้รัฐช่วยพัฒนาถนนก่อน ● มีการประกันราคาสินค้าการเกษตร ● มีการจัดเก็บภาษีให้เพียงพอ ทั่วถึงและยุติธรรม	● ส่งเสริมด้านอาชีพ และรายได้ของแม่บ้าน ● อบรมให้ความรู้แก่ประชาชนในด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรในท้องถิ่น ● ส่งเสริมประเพณี วัฒนธรรม การกีฬาและการศึกษาแก่เยาวชน

ในฐานะเป็นสมาชิกอบต. จะทำอะไรเพื่อแก้ปัญหา	
● อบต. สามารถจัดสรรงบประมาณได้เอง และมีงบประมาณช่วยเหลือจากรัฐ ● อบต. วางแผนงานและวางโครงการไว้ในระยะห้าปี เพื่อพัฒนาตำบล ● ขอรับการสนับสนุนจากนักการเมืองท้องถิ่น ● ประชาชนในท้องถิ่นให้ความร่วมมือในการแก้ปัญหา ชาวบ้านต้องร่วมมือกันพัฒนาอย่างเข้มแข็ง ชาวบ้านร่วมมือกันแก้ไข	● ของบประมาณและความช่วยเหลืออื่น ๆ จากทาง รัฐบาล จัดทำโครงการเสนอขอไปยังภาครัฐ ขอโครงการสนับสนุนจากหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง ● หานักวิชาการเพื่อทำการวิจัยและหาแนวทางแก้ไข ● ให้รัฐช่วยด้านงบประมาณและบุคลากร ● ในเมื่อรัฐไม่สนใจที่จะช่วยเหลือ ก็ต้องขอความช่วยเหลือจากเอกชนและองค์กรอื่นที่เกี่ยวข้องในเรื่องนั้น ๆ

จากการสอบถามและจากการประมวลแบบประเมินผล สมาชิกอบต. ส่วนใหญ่ระบุว่า:

- ได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมการฝึกอบรมครั้งนี้ และเริ่มเข้าใจวิธีการทำให้การทำงานเป็นไปอย่างรวดเร็วและเป็นประโยชน์ต่อชาวบ้านมากที่สุด
- ได้ทราบเรื่องใหม่ๆ สำคัญๆ อีกมาก การได้ฟังผู้รู้จริงๆ ทำให้มั่นใจมากขึ้น เพราะบางอย่างเรื่องสมาชิกไม่ทราบว่าจะสามารถทำได้ เช่น สมาชิกบางคนระบุว่าไม่ทราบมาก่อนว่า สมาชิกสามารถมีบทบาทในการเสนอวาระการประชุมหรือประเด็นเพื่อพิจารณาได้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นิยมนำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- สมาชิกระบุว่า การได้ฟังประสบการณ์จากผู้รู้และเพื่อนสมาชิกจากตำบลอื่นๆ ที่ทำงานได้สำเร็จ ทำให้เรามีความมั่นใจมากขึ้น ซึ่งก่อนหน้านี้ทำตามเขาอย่างเดียว โดยไม่ทราบว่าถูกหรือผิด แต่ตอนนี้คิดเองได้แล้ว ว่าอะไรถูกต้อง อะไรไม่ถูกต้อง
- การได้อ่านคู่มือและการสัมมนาที่ได้เรียนรู้ประสบการณ์จากผู้รู้ ทำให้หูตากว้างไกลมากขึ้น
- ในการแบ่งกลุ่มย่อย วิทยากรมีกิจกรรมที่กระตุ้นให้ได้แสดงความคิดเห็น ทุกคนต้องฟังผู้อื่นใน ขณะที่เขาพูด ทำให้ผู้พูดมีความมั่นใจมากขึ้น อยากให้มีกิจกรรมลักษณะนี้อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ จะได้เรียนรู้มากขึ้น

เป็นที่น่าสังเกตว่า สมาชิกอบต.ป่าสักมีความต้องการให้หมู่บ้านและตำบล พัฒนาในหลายๆ ด้าน อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาประเด็นปัญหาอุปสรรค แนวทางแก้ไข รวมทั้งสิ่งที่สมาชิกอบต.ป่าสักคิดว่าจะทำได้เพื่อแก้ไขปัญหานั้น สมาชิกอบต.ป่าสักยังฝากความหวังไว้กับภาครัฐ สมาชิกอบต. อาจจะต้องปรับเปลี่ยนวิธีคิด โดยมองโอกาสจากความเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล รวมทั้งพัฒนาการมีส่วนร่วมและความร่วมมือของชาวบ้าน ซึ่งเป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้านอยู่แล้ว ตัวอย่างที่น่าสนใจก็คือ การหาทางออกของกลุ่มแม่บ้านตำบลป่าสัก ในการสร้างโอกาสของการพบปะหรือกันระหว่างสมาชิกกลุ่ม โดยการระดมทุนจากการจัดผ้าป่า ซึ่งเป็น วัฒนธรรมที่ชุมชนป่าสักถือปฏิบัติอยู่แล้ว นอกจากนี้ ทัศนคติการมองบทบาทสตรีของสมาชิกอบต.ป่าสัก ยังเป็นการมองผู้หญิงในฐานะภรรยาที่จะต้อง มีบทบาทในการหารายได้มาจุนเจือครอบครัวเท่านั้น ซึ่งสมาชิกอบต.อาจจะต้องปรับทัศนคติเสียใหม่ โดยควรจะต้องตระหนักถึงศักยภาพของสตรีที่มีบทบาทในงานพัฒนาหมู่บ้านและตำบล ควบคู่ไปกับผู้ชาย

4.7 เวที อบต. สัจจะ ครั้งที่ 1

ต่อเนื่องจากการจัดสัมมนาระดมความคิดเห็นสมาชิกอบต. ทำให้ทราบความคาดหวังของสมาชิกต่อหมู่บ้าน ตำบล ตลอดจนปัญหาและอุปสรรค ที่มิวิสัยและกรรมการบริหาร อบต. ตระหนักว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของอบต. จึงได้จัดเวทีอบต.สัจจะ ชื่อ “*เวทีแลกเปลี่ยนและระดมความคิดเห็น ระหว่างชาวบ้าน ผู้นำชุมชนและอบต. ครั้งที่ 1*” ณ ศาลาเอนกประสงค์ บ้านสันคะยอม ตำบลป่าสัก เมื่อวันที่ 9 สิงหาคม 2541 ผู้เข้าร่วมเสวนาประกอบด้วยตัวแทนจาก 5 หมู่บ้านคือบ้านสันคะยอม บ้านป่าดิงงาม บ้านหนองบัว บ้านหลุก และบ้านป่าสัก ได้แก่ คณะกรรมการหมู่บ้าน ตัวแทนสตรี ชาวบ้านที่สนใจ และตัวแทนอบต. คือ นายสรเดช นายประเสริฐ นายมานิตย์ รวมทั้งสมาชิกอบต.จากหมู่บ้านสันคะยอมคือนายวิวัฒน์และนางเข็มเพชร การจัดเวทีครั้งนี้เป็นความร่วมมือระหว่างที่มิวิสัย อบต.ป่าสักและนักศึกษาปริญญาโทสาขาส่งเสริมการเกษตร ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัย

เชียงใหม่ ซึ่งกำลังเรียนวิชา การบริหารและจัดการองค์การทางส่งเสริมการเกษตรและการศึกษา ที่มี ดร.อวรณ์เป็นผู้ประสานงานวิชา

เนื้อหาการแลกเปลี่ยน เป็นการทำความเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของการจัดเวทีครั้งนี้ ว่าเพื่อให้เป็นเวทีระดมและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมเสวนา เพื่อช่วยกระตุ้นให้ทุกฝ่ายตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้บทบาทและหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล และเรียนรู้ร่วมกันว่าจะหาแนวทางทำให้ อบต.สามารถตอบสนองความต้องการของชาวบ้านโดยภาพรวมได้อย่างไร โดยปลัด อบต.(นายมานิตย์) เป็นผู้ให้ข้อมูลความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับ อบต. (อบต. คืออะไร ของใคร และเพื่อใคร) นายสรเดชให้ข้อมูลเรื่องโครงสร้างการบริหารงานของ อบต. นายประเสริฐกล่าวถึงหน้าที่และการประสานการทำงานร่วมกันระหว่าง อบต.กับชาวบ้าน และนายวิวัฒน์กล่าวถึงขั้นตอนการพิจารณาโครงการและการดำเนินโครงการ

การเสวนาครั้งนี้ เป็นครั้งแรกนับตั้งแต่ อบต.ป่าสักเริ่มจัดตั้งในปี 2538 ที่ตัวแทน อบต.มาพบกับชาวบ้านและเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้ซักถามข้อข้องใจ ประเด็นการอภิปรายทำให้ชาวบ้านมีโอกาสเรียนรู้บทบาทหน้าที่ของ อบต.มากขึ้น ทำให้ทราบว่าสมาชิก อบต. 3 คน (รวมทั้งผู้ใหญ่บ้าน) ทำงานอย่างไร ทำอย่างไรจึงจะมีโครงการด้านด้านอาชีพและการศึกษาบ้าง ในขณะที่เดียวกัน ชาวบ้านก็มีโอกาสสะท้อนความคิดเห็นและความต้องการของตนเอง โดยเฉพาะกลุ่มสตรี ตัวอย่างเช่น:

- บ้านสันคะยอมมีปัญหาเรื่องน้ำบริโภค มีน้ำประปาแต่ขุ่นมาก ไม่สะอาดพอที่จะบริโภค
- ปัญหายาเสพติด กับเด็กเยาวชนในหมู่บ้าน จะช่วยกันป้องกันและแก้ไขได้อย่างไร (นายทองผล)
- ศูนย์ อสม. ในหมู่บ้านสันคะยอมน่าจะได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้น (ประธาน อสม.)
- ขณะนี้มีขยะในตำบลมากขึ้น ทำให้สิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ควรจะรีบแก้ไข
- แผนต่างๆ ของหมู่บ้านควรได้จากกรรมการหมู่บ้านแต่ละฝ่ายและจากทุกเขต (บ๊อง) ในการจัดทำแผนแต่ละครั้งควรเป็นปัญหาของหมู่บ้านจริงๆ โดยชาวบ้านทุกคนควรมีส่วนร่วมในการระดมความคิดเห็น หลังจากนั้นจึงเสนอแผนผ่านสมาชิก อบต.ที่เป็นตัวแทนของหมู่บ้านเข้าสู่สภา อบต. (นายวรรณวร สมาชิก อบต. หมู่ 3)

ในเวทีเสวนาครั้งนี้ ตัวแทนของ อบต.มีโอกาสรับฟังความคิดเห็นของชาวบ้าน ตัวอย่างเช่น ปลัด อบต.แสดงความคิดเห็นต่อการจัดเวทีครั้งนี้ว่า “โครงสร้างและหน้าที่ของ อบต. อาจจะไม่สนองความต้องการของชาวบ้านเท่าที่ควร จึงเป็นโอกาสดีที่จะได้ฟังความคิดเห็นของชาวบ้านและเป็นโอกาสดีที่จะได้ให้ข้อมูลแก่ชาวบ้านอย่างคร่าวๆ” นอกจากนี้ นายวิวัฒน์ ซึ่งเป็นเลขานุการคณะกรรมการบริหาร อบต.ป่าสัก ยอมรับว่า:

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

“ผลงานของอบต.ที่ผ่านมา เน้นหนักไปที่โครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน ประปา ขุดลอกลำเหมือง ในอนาคต น่าจะเน้นไปที่การส่งเสริมอาชีพด้านการเกษตร ส่งเสริมการศึกษา การสาธารณสุขอนามัย การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การป้องกันสาธารณภัย”

นอกจากนี้ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 1 ซึ่งเป็นสมาชิก อบต. สะท้อนว่า

“เดิมการทำงานของอบต.จะอยู่ที่สมาชิกอบต. ปัจจุบันให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมมากขึ้น โดยเฉพาะการวางแผนโครงการ ปีนี้เป็นปีแรกที่ให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุด” และว่า “หน้าที่ของสมาชิกอบต.คือประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านรู้จัก และจัดทำแผน”

สตรีที่เข้าร่วมประชุม ร่วมตั้งคำถามที่เป็นประโยชน์ เช่น ทำไมโครงการตามความต้องการของสตรีไม่ได้รับการพิจารณา นายวิวัฒน์ ชี้แจงว่าเพิ่มเติมว่า

“การพิจารณาโครงการ สมาชิกอบต.จะต้องดูภาพรวมของตำบล โดยเรียงลำดับความสำคัญเร่งด่วนของโครงการในแต่ละหมู่บ้าน โดยแบ่งเป็นหมวดต่างๆ พิจารณาความเป็นไปได้ในแง่ความสามารถในการแก้ปัญหาของชุมชน และความเป็นประโยชน์ต่อหมู่บ้านและตำบลโดยส่วนรวม มากกว่าการเน้นการพัฒนาเฉพาะกลุ่ม”

อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนเห็นว่าอบต.น่าจะมีการแบ่งสัดส่วนงบประมาณในการสนับสนุนโครงการ เพื่อให้โครงการที่เสนอโดยกลุ่มเฉพาะ เช่นกลุ่มแม่บ้าน หรือเครือข่ายระหว่างหมู่บ้านได้รับการอนุมัติด้วย ซึ่งจะเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดการใช้งบประมาณไปในด้านใดด้านหนึ่งมากเกินไป

การจัดทำแผนและโครงการของแต่ละหมู่บ้านที่ผ่านมานั้น มักจะขึ้นอยู่กับผู้นำหมู่บ้านว่าจะสามารถจัดทำแผนโดยให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมได้มากน้อยแค่ไหน ทีมวิจัยพบว่าหากหมู่บ้านใดที่ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกอบต.ของหมู่บ้านและกลุ่มสตรี มีการประชุมหารือร่วมกัน สม่่าเสมอต่อเนื่อง แผนของหมู่บ้านจะมีโครงการตามความต้องการของสตรีรวมอยู่ด้วย ในทางตรงกันข้าม หากผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกอบต.จากหมู่บ้านและกลุ่มสตรีมีความขัดแย้งกัน ไม่ปรึกษาหารือกันแล้ว โครงการที่เสนอต่ออบต.มักเป็นเพียงโครงการที่เกิดจากตามความต้องการของผู้ใหญ่บ้านหรือโครงการของสมาชิกอบต.เท่านั้น ซึ่งเนื้อหาสาระมักไม่สอดคล้องกับความต้องการของสตรี ดังนั้นการผลักดันโครงการตามความต้องการของสตรีจำเป็นต้องดำเนินการในระดับหมู่บ้าน โดยการผลักดันให้มีการจัดทำแผนแบบมีส่วนร่วม กล่าวคือชาวบ้านทุกกลุ่มไม่เพียงแต่ผู้หญิงเท่านั้น แต่รวมทั้งผู้ชาย เยาวชน ผู้สูงอายุ เด็ก และผู้ด้อยโอกาสอื่นๆ ในหมู่บ้าน ควรจะมีส่วนร่วมในการเสนอทัศนะและความต้องการเพื่อจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน ทั้งนี้เพราะเมื่อแผนพัฒนาหมู่บ้านผ่านมาถึงอบต.แล้ว สมาชิกอบต.จำเป็นต้องดูภาพรวมทั้งตำบลเป็นหลัก มากกว่าที่จะเน้นที่หมู่บ้านของตนเอง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ทีมวิจัยเห็นว่า เป็นเรื่องจำเป็นที่อบต.ป่าสักควรจะร่วมมือกับหน่วยงานของภาครัฐเพื่อสนับสนุนการพัฒนาหมู่บ้านและตำบล การที่อบต.ป่าสักมิได้หาแนวทางช่วยกิจกรรมของสตรีมากเท่าที่ควร และยังต้องการช่วยเหลือจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชนหรือสำนักงานเกษตรอำเภอนั้น สะท้อนให้เห็นว่าผู้ที่มีอำนาจตัดสินใจในอบต. ป่าสักยังมีสำนึกของความเป็น “ราชการ” ที่มักให้ความสำคัญเฉพาะกลุ่มที่ “พร้อม” ตามเกณฑ์ของราชการเป็นอันดับแรก (ซึ่งมักจะถูกชาวบ้านค่อนข้างมองว่าเป็นเพราะสามารถเอามาเป็นผลงานได้ง่ายกว่า) แนวคิดและแนวทางปฏิบัติดังกล่าวเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาแนวคิดการปกครองตนเองของชาวบ้านเพื่อชาวบ้าน ทำให้กลุ่มธรรมชาติบางกลุ่มที่เป็นประโยชน์ต่อชาวบ้านจริงๆ มักจะถูกกลืนจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ดังนั้นโจทย์วิจัยที่อบต.ป่าสักและสตรีตำบลป่าสักเองน่าจะต้องรับหาคำตอบคือ ทำอย่างไรจึงจะทำให้อบต.ป่าสักและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง หันมาใช้เกณฑ์ของชาวบ้านเป็นตัวตั้ง ชาวบ้านตำบลป่าสักจะปล่อยให้สมาชิกอบต.ป่าสักทำงานเหมือนข้าราชการที่คอย “คิด” แทนชาวบ้านนั้นไม่ได้อีกแล้ว ในทางตรงกันข้ามจะต้องผลักดันให้สมาชิกอบต.ป่าสักปรับวิธีคิดปรับแนวทางการบริหารจัดการและใช้งบประมาณที่มาจากภาษีของชาวบ้านอย่างมีประสิทธิภาพ

การจัดเวทีเสวนาครั้งนี้ เป็นที่พอใจของตัวแทนชาวบ้านจาก 5 หมู่บ้าน สังเกตได้จากการที่ชาวบ้านที่ร่วมเสวนายังหยุดการอภิปราย มีการแลกเปลี่ยนจนถึงเวลา 13:15 น. จึงพักรับประทานอาหารกลางวัน ชาวบ้านล้วนยอมรับให้ความร่วมมือในการเป็นเจ้าภาพเป็นอย่างดี เพราะเป็นการจัดเวทีครั้งแรกของตำบล ชาวบ้านร่วมซักถามและแสดงความคิดเห็นอย่างหลากหลายจากผลการประเมิน พบว่าชาวบ้านมีความเข้าใจการทำงานของอบต.มากขึ้น ถึงแม้ว่าจะยังไม่ชัดเจนมากนัก เนื่องจากการตอบคำถามของตัวแทนอบต.ยังไม่ชัดเจน ซึ่งตัวแทนอบต.เช่นนายวิวัฒน์ก็เรียนรู้ว่าจะต้องปรับเปลี่ยนวิธีการนำเสนอข้อมูลให้ชาวบ้านเข้าใจได้ง่ายขึ้น เช่น อาจจะต้องใช้สื่อช่วย ชาวบ้านยังไม่ค่อยเข้าใจหลักเกณฑ์การพิจารณาโครงการของอบต. นอกจากนี้ทีมวิจัยเองก็มีข้อบกพร่องในการประสานงานระหว่างทีมวิจัยกับสมาชิกอบต.ทั้ง 5 หมู่บ้าน ซึ่งเป็นบทเรียนในการจัดเวทีเสวนาครั้งต่อไป

4.8 เวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างอบต.กับชาวบ้าน ครั้งที่ 2

ทีมวิจัยร่วมกับกรรมการบริหารอบต.จัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างอบต.กับชาวบ้าน ครั้งที่ 2 ณ ห้องประชุมโรงเรียนวัดสันหลวง ตำบลป่าสัก เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2541 การจัดเวทีครั้งนี้เป็นความร่วมมือระหว่างอบต.ป่าสัก คณะกรรมการหมู่บ้านสันหลวง กลุ่มแม่บ้านบ้านสันหลวง นักศึกษาปริญญาโท สาขาส่งเสริมการเกษตร ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร คณะ

เกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่และทีมวิจัย ผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วยตัวแทนจาก 6 หมู่บ้าน คือ บ้านสันหลวง บ้านหนองปลาขอ บ้านหนองซิว บ้านน้ำบ่อเหลือง บ้านกอกเปาและบ้านหนองท่ากรรมกรพัฒนาหมู่บ้าน ผู้นำสตรี ตัวแทนคณะกรรมการบริหารอบต. สมาชิกอบต.และชาวบ้าน การแลกเปลี่ยนเริ่มจากตัวแทนคณะกรรมการบริหารอบต. ให้ข้อมูล ดังนี้:

- กำหนดประสิทธิ์ ประธานสภาองค์การบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลปลาดุก ให้ข้อมูลภาพรวมเกี่ยวกับความเป็นมาของอบต.
- นายเสรี ให้ข้อมูลด้านบทบาทและหน้าที่ของ อบต.
- นายวัฒนา ให้ข้อมูลด้านการจัดทำแผน และโครงการประจำปี และแผน 5 ปี
- นายเดชา ให้ข้อมูลเพิ่มเติมด้านผลการดำเนินงานของอบต. ตั้งแต่ปี 2537 จนถึงปัจจุบัน

หลังจากนั้น ผู้เข้าร่วมเสวนาแบ่งกลุ่มย่อยตามหมู่บ้าน โดยระดมความคิดเห็นต่อประเด็น ที่ว่า:

- ท่านต้องการให้ อบต. เป็นอย่างไร ปัจจุบันต้องการให้ อบต. แก้ไขด้านใดก่อน
- มีอบต. แล้วคืออย่างไร ที่ผ่านมา อบต. ช่วยอะไรบ้าง
- ในอนาคต ท่านต้องการให้ อบต. ช่วยเหลืออะไรบ้าง อบต. ควรส่งเสริมการพัฒนาด้านอะไรบ้าง

หลังจากนั้น แต่ละกลุ่มนำเสนอผลการระดมความคิดเห็น ต่อที่ประชุมใหญ่ ประเด็นคำถามต่อไปนี้เป็นตัวอย่างคำถามที่ถามโดยผู้ร่วมเสวนา:

กีฬาสำหรับเยาวชน

- เรียนท่านประธานบริหาร อยากจะเรียนถามว่าอบต.จะมีงบประมาณพิเศษจัดสร้างสนามบาส เพื่อให้ เยาวชนได้ออกกำลังกาย ถ้ามีจะจัดทำแผนขอรับการอุดหนุน
- เรียนอบต.ทุกท่าน อยากให้อบต.จัดการแข่งขันกีฬาประจำตำบลขึ้นทุกปี เช่นกีฬาฟุตบอล เป็นต้น แข่งขันกันจาก 17 หมู่บ้านเพื่อเป็นการสามัคคียิ่งขึ้น และเยาวชนจะได้ห่างยาเสพติด จะเป็นไปได้มากน้อยแค่ไหน

อาชีพของชาวบ้าน

- เรียนถามคณะเกษตร ขณะนี้ป็นระยะทำนา ่างเข้าสู่เดือนสิงหานี้ เป็นเวลาที่ล่าช้าเกินไปหรือไม่ เพราะกล้าที่หว่านไว้นั้นขึ้นปล่องหมดแล้ว และมีวิธีแก้ไขอย่างไร หรือมีชุมชนใดที่จะช่วยชาวบ้านในเรื่องนี้

อาชีพของสตรี

- ขอเรียนคณะ อบต.ทุกท่าน ทางกลุ่มแม่บ้านขอให้ช่วยส่งเสริมอาชีพ ให้กลุ่มแม่บ้านทุกหมู่บ้าน

โครงสร้างพื้นฐาน

- อยากเรียนประธานอบต. ดิฉันอยากถามว่าถนนซอยหมู่บ้านยังไม่ได้เทคอนกรีตทุกซอย เป็นเพราะเหตุไร และร่อนน้ำเสียที่หมู่บ้าน เวลาฝนตกน้ำขังในหมู่บ้านคะ

- หมู่ 9 มีปัญหาด้านโทรศัพท์ ยากทราบว่าจะทำไมจึงยังไม่ติดตั้ง ทั้งที่มีเสาได้อยู่แล้ว / ยากได้โทรศัพท์เข้าสู่หมู่บ้าน ทำเป็นโครงการร้องขอผ่านอบต.ได้หรือไม่
- การสร้างหรือ ทำเตาเผาขยะเองไม่เป็นการทำลายสิ่งแวดล้อมหรือ (ถ้าทุกคนเผาขยะ)
- เรียนท่านประธาน เรื่องโทรศัพท์สาธารณะในตำบลป่าสัก ได้ทุกหมู่บ้าน แต่ทำไมอีก 2-3 หมู่บ้าน คือ หมู่ 5 หมู่ 12 และหมู่ 15 ยังไม่ได้ ผมอยากรู้มากๆ
- เรียนท่านอบต.ป่าสัก ทางหมู่บ้านอยากให้อบต. ทำการแก้ไขปัญหาที่ทิ้งขยะของตำบลป่าสัก จะได้ไหมครับ จากหมู่ 15

การบริหารจัดการงบประมาณ

- อยากให้สมาชิกอบต. ในหมู่บ้านแต่ละหมู่บ้าน มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ให้มากกว่าที่เป็นอยู่
- อยากให้อบต. ในหมู่บ้านที่ท่านได้ทำอะไรไปนั้น ขอให้ท่านประกาศเสียงตามสาย ให้กับหมู่บ้านรู้บ้าง ไม่ใช่เก็บตัวเงียบอยู่ในบ้านอย่างเดียว
- อบต.มีแผนจัดการอย่างไรเกี่ยวกับโครงการต่างๆ เช่น สมมติว่า 3 หมู่บ้านต้องการโครงการเรื่องเดียวกัน ซึ่งทั้ง 3 หมู่ มีความจำเป็นเหมือนกันให้เหตุผลว่ามีความจำเป็นเหมือนกัน ทางอบต. จะมีเกณฑ์พิจารณาอย่างไร
- หากสมาชิกอบต.หมดสมัยแล้ว การเลือกตั้งปี 2542 เขาจะเลือกกันแบบไหน หมู่บ้านละ 2 คนหรือเอาเป็นที่กันแน่ และถ้าเอาเป็นที่หมู่บ้านเล็ก ๆ จะเสียโอกาส

ต่อประเด็นคำถามของชาวบ้านที่ว่าอบต.ป่าสัก น่าจะให้ความสำคัญกับการพัฒนาด้านอื่นๆ เช่น การพัฒนาสตรี เด็กและผู้สูงอายุมากกว่านี้ และควรลดการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน นายธนที(ปลัดอบต.) ที่แจ่งว่าเป็นนโยบายของฝ่ายบริหารอยู่แล้วที่จะจัดสรรงบประมาณ โดยจะจัดสัดส่วนของงบประมาณให้สมดุลย์ระหว่างโครงสร้างพื้นฐานกับการพัฒนาด้านอื่นๆ เช่น การส่งเสริมด้านอาชีพ ด้านการพัฒนาบุคลากร ด้านการศึกษา เป็นต้น

คำถามของชาวบ้านในการจัดเวทีอบต. สัจจกร ครั้งที่ 2 สะท้อนให้เห็นว่าชาวบ้านมีวิธีคิดแบบองค์รวม มิได้มองปัญหาแยกส่วน วิธีชีวิตและระบบคิดของชาวบ้านให้ความสำคัญกับทุกมิติ ปัญหาจึงมีความความหลากหลาย มิได้มุ่งเน้นเฉพาะเรื่องโครงสร้างพื้นฐานเท่านั้น อบต.และหน่วยงานภาครัฐควรตระหนักถึงข้อเท็จจริงดังกล่าว และต้องบริหารงบประมาณให้สอดคล้องกับความต้องการของชาวบ้าน ถึงแม้ว่าผู้เข้าร่วมประชุมส่วนใหญ่ มีความต้องการที่อบต.ป่าสักยังไม่ได้ช่วยแก้ไขอยู่หลายประเด็น ทั้งนี้ชาวบ้านส่วนหนึ่งระบุว่า อบต.ป่าสักได้ช่วยทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เช่นอบต.ช่วยพัฒนาในหมู่บ้าน “รู้สึกว่ามีหมู่บ้านเราเจริญขึ้น มีเตาเผาขยะในหมู่บ้านและช่วยเรื่องไฟกิ่งเข้าหมู่บ้าน” เป็นต้น นอกจากนี้ชาวบ้านยังฝากความหวังไว้ที่อบต.ว่า “คิดว่ามีอบต.แล้วคราวหน้าคงช่วยเราได้อีก”

ในเวทีการเสวนาอบต. สัญจรครั้งที่ 2 นี้ พนักงานของอบต.ป่าสักได้นำป้ายประชาสัมพันธ์ “ในนามของ อบต.” ไปติดไว้ที่ทางเข้าห้องประชุม ที่มิวิจัยเห็นว่าการกระทำดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่ากรรมการบริหารอบต.และปลัดอบต. เริ่มเรียนรู้ว่าการจัดเวทีลักษณะนี้มีประโยชน์ต่อทั้งชาวบ้านและอบต.เอง ซึ่งอบต.ควรจะต้องประชาสัมพันธ์การทำงานของอบต.ในฐานะองค์กร อย่างไรก็ตามการประชาสัมพันธ์จะต้องมิใช่เพื่อการ “เอาหน้า” ว่าเป็นผลงานของอบต. แต่ต้องทำเพื่อมุ่งเน้นในการเพิ่มความรู้ความเข้าใจของชาวบ้านและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องอย่างจริงจัง โดยคาดหวังว่าชาวบ้านจะตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจมากขึ้นและสามารถตรวจสอบการทำงานของ อบต.ได้มากขึ้น

ข้อมูลของตัวแทนคณะกรรมการบริหารที่นำเสนอน่าสนใจและเชื่อว่าเป็นประโยชน์ต่อผู้เข้าร่วมเสวนา อย่างไรก็ตามจำเป็นต้องปรับให้กระชับและตรงประเด็น โดยควรเรียงลำดับประเด็นหรือข้อมูลที่แต่ละคนนำเสนอ จำเป็นต้องปรับให้กระชับและครอบคลุมเนื้อหาควรเน้นเนื้อหาบางส่วนที่เป็นตัวเลขและสำคัญ เช่น โครงสร้างการบริหาร บทบาทหน้าที่ของอบต. ควรจัดทำเอกสารหรือแผนภูมิรายละเอียดโครงการที่ได้รับการสนับสนุน โครงการที่กำลังดำเนินการ โครงการที่ไม่ได้รับการสนับสนุน แผนการทำงานในปีปัจจุบัน และแผน 5 ปี เป็นต้น นอกจากนี้ผู้เขียนได้เสนอให้ตัวแทนกรรมการบริหารปรับวิธีการนำเสนอข้อมูล เช่น ควรปรับจากการเล่าให้ฟังโดยไม่มีสื่อประกอบ มาเป็นการนำเสนอโดยใช้สื่อประกอบซึ่งอาจจะเป็น แผ่นใส สไลด์หรือแผนภูมิ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมแลกเปลี่ยนเห็นรูปธรรมและเข้าใจมากขึ้น เป็นการช่วยให้การรับรู้ข้อมูลของผู้เข้าร่วมประชุมมีประสิทธิภาพมากขึ้นในเวลาที่สั้นลง ขณะเดียวกันเอกสารดังกล่าวยังเป็นประโยชน์ในแง่การเผยแพร่ต่อไปสู่ชาวบ้านคนอื่นๆ ที่ไม่ได้เข้าร่วมประชุม

4.9 การจัดเวทีเสวนา อบต.พบชาวบ้าน ครั้งที่ 3: “ชุมชนเข้มแข็ง เสริมแสง อบต.”

เวทีเสวนา อบต. สัญจร ครั้งที่ 3 หัวข้อ “ชุมชนเข้มแข็ง เสริมแสง อบต.” จัดขึ้นในวันที่ 30 สิงหาคม 2541 ณ วัดห้วยม้าไก่อ ตำบลป่าสัก การจัดเวทีครั้งนี้เป็นความร่วมมือระหว่างอบต. ป่าสัก คณะกรรมการหมู่บ้านห้วยม้าไก่อ กลุ่มแม่บ้านบ้านห้วยม้าไก่อ นักศึกษาปริญญาโทสาขาส่งเสริมการเกษตร ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่และที่มิวิจัย ผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วยตัวแทนจาก 6 หมู่บ้าน คือบ้านห้วยม้าไก่อ บ้านหนองหลุม บ้านหนองไซ บ้านน้ำพุ บ้านทรายทอง และบ้านใหม่ โดยมีกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน ผู้นำสตรี ตัวแทนคณะกรรมการบริหารอบต. สมาชิกอบต. และชาวบ้าน การแลกเปลี่ยนเริ่มจากตัวแทนคณะกรรมการบริหารอบต. ให้ข้อมูล:

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- กำนันประสิทธิ์ ประธานสภาองค์การบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลปากสัก ให้ข้อมูลภาพรวมเกี่ยวกับความเป็นมาของอบต.
- นายประเสริฐ ให้ข้อมูลด้านบทบาทและหน้าที่ของ อบต.
- นายวิวัฒน์ ให้ข้อมูลด้านการจัดทำแผน และโครงการประจำปี และแผน 5 ปี
- นายสรเดช ให้ข้อมูลเพิ่มเติมด้านผลการดำเนินงานของอบต. ตั้งแต่ปี 2537 จนถึงปัจจุบัน

ตัวแทนจากหมู่บ้านเจ้าภาพ (บ้านห้วยม้าไก่อ) ได้แก่สมาชิก อบต.บ้านห้วยม้าไก่อ ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการพัฒนาหมู่บ้านบางท่าน และกลุ่มแม่บ้าน เตรียมการจัดเวทีเสวนาอย่างขันแข็ง นักศึกษาได้ร่วมกับชาวบ้านจัดสถานที่ เป็นบรรยากาศแห่งการทำความรู้จักและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การเสวนาครั้งนี้ มีประเด็นอภิปรายที่น่าสนใจ ดังนี้

ปลัดอบต.ปากสักชี้แจงว่า “โครงการของสตรีที่ส่งเข้ามามีความหลากหลายมาก ไม่สามารถกำหนดแผนได้” ผู้เขียนเห็นว่าคำตอบลักษณะนี้ทำให้มีข้อสงสัยต่อเนื่องจาก จริงๆ แล้ว อบต.ไม่มีความจริงจังในการบริหารงบประมาณให้เป็นประโยชน์ต่อสตรีอย่างจริงจัง หรืออบต.ไม่มีความสามารถในการบริหารงบประมาณ ไม่มีความสามารถในการจัดทำแผนให้สอดคล้องกับความต้องการของสตรี การที่ตัวแทนกรรมการบริหารอบต.เสนอให้สตรีรวมตัวกันเป็นกลุ่มเพื่อขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง เป็นการเสนอทางเลือกให้สตรี อย่างไรก็ตาม อบต.ปากสัก ควรจะเพิ่มความพยายามมากขึ้นในการบริหารงบประมาณสนับสนุนโครงการของสตรี การผลักดัน กิจกรรมของสตรีไปให้หน่วยงานของภาครัฐนั้น ส่วนหนึ่งทำให้สตรีขาดโอกาส เพราะหน่วยงานดังกล่าวมีงบประมาณน้อยเช่นกัน อีกประการหนึ่งเป็นการหลีกเลี่ยงการปฏิบัติตามหน้าที่หลัก

เวทีการเสวนาครั้งนี้เป็นการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้แสดงความคิดเห็นในที่สาธารณะ การอภิปรายในการเสวนาครั้งนี้ค่อนข้างจริงจัง ชาวบ้านห้วยม้าไก่อคนหนึ่ง กล่าวว่า **“คนดัก (ไม่ค่อยพูด) น่ากลัว วันนี้ไม่ดักแล้ว จะขอพูด”** หลังจากนั้นได้สอบถามว่า **“ถนนซอย 4 หมู่ 8 ย้ายรั้วแล้ว เมื่อไหร่จะเริ่มสร้าง”** ทั้งนี้คำตอบคือ อบต.กำลังกำลังเข้าแผน ปี 2542 หรือ กรณีที่ **“อยากให้มีการทำบ่อบาดาลเกษตรขณะนี้มีงบประมาณ 4 ล้านบาท”** ซึ่งทางอบต.จะติดต่อกรมชลประทานเพื่อมาสำรวจเพื่อหาความเป็นไปได้ว่ามีเพียงพอหรือไม่ ตัวอย่างนี้ดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า การจัดเวทีให้ชาวบ้านมีการซักถามตัวแทนอบต.นั้น มีประโยชน์ เพราะทำให้ตัวแทนอบต.รับปากต่อชาวบ้านต่อสาธารณะ ทำให้ชาวบ้านมีหลักฐานในการนำไปติดตามและตรวจสอบภายหลัง

นอกจากนี้ เวทีนี้ยังถูกใช้เป็นที่ออกกลางที่ชาวบ้านคนหนึ่งจะสื่อสารแนวคิดไปสู่เพื่อนบ้าน เนื่องจากไม่สามารถสื่อสารโดยตรงได้ เพราะเนื้อหาสาระเป็นเรื่องที่ค่อนข้างอ่อนไหว (sensitive) เช่น “อยากให้แก้ปัญหาคารพั่นเพราะมีผู้ปกครองเล่นการพนัน กลัวว่าเด็กจะเลียนแบบเนื่องจากคิดว่าเป็นเรื่องปกติ” หรือ “มีที่ดินที่เป็นของหมู่บ้าน ชาวบ้านพร้อมกับคณะกรรมการหมู่บ้านพร้อมใจกัน ทำเป็นที่ส่วนรวม ปรากฏว่ามีชาวบ้านบางส่วนไปตากถางและนำวัชพายุไปเลี้ยง พร้อมกับล้อมรั้ว” การทำให้ปัญหาใดเป็นประเด็นสาธารณะ จะช่วยนำไปสู่การแก้ปัญหาได้อย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น

ชาวบ้านบ้านห้วยม้าโค้ง ถามว่า “ตามกฎหมายแล้ว คณะกรรมการ อบต. ไม่มีสิทธิ์ทำการรับเหมาก่อสร้างใช่หรือไม่ แต่ทำไมคณะกรรมการ อบต. จึงทำกัน” (ถึงแม้ว่ากรรมการจะปฏิเสธว่าไม่ได้ทำ) ทราบมาว่าถึงแม้กรรมการไม่รับเหมาก็จริงอยู่ แต่ว่าคณะกรรมการแต่ละคนยังมีบริษัทอื่นมาแอบอ้างหรือรับงานไปให้บริษัทอื่นทำเพื่อจะได้ค่านายหน้า (ผลประโยชน์) กรรมการทำอย่างนี้ไม่เรียกว่า “ฮั้ว” หรือ “ไม่” ต่อคำถามที่ว่า “สมาชิก อบต. มีสิทธิ์ รับเหมาก่อสร้างได้หรือไม่” นั้น นายทตอบว่า “ไม่ได้” และอธิบายเสริมว่า “แนวทางการทำงาน คือปลัด อบต. ทำโครงการตามหลักวิชาการของช่างโยธา เช่น ถนนและไหล่ทางต้องได้ขนาดตามมาตรฐาน หลังจากนั้นทำการสำรวจ จัดทำ specification ตั้งคณะกรรมการควบคุมเซ็นสัญญาตามสภาพความเป็นจริง มีคณะกรรมการตรวจรับงาน อย่างไรก็ตามสมาชิก อบต. ไปรับเหมาเป็นแรงงานได้ เป็นการรับช่วงต่อจากผู้รับเหมา ดังนั้นมีการฮั้วกันหรือไม่ก็ทำตามทางสำนักปลัด อบต. จะดูที่เอกสารต่างๆ เป็นสำคัญ หากมีการผิดพลาดผู้ที่จะต้องรับผิดชอบคือผู้รับเหมา ผู้เขียนเห็นว่า แนวทางการใช้เอกสารเป็นตัวตั้ง สะท้อนให้เห็นความไม่จริงจังในการตรวจสอบเชิงคุณภาพ เพราะกรณีของตำบลป่าสัก สมาชิก อบต. มิได้รับเหมาโดยตรง แต่ญาติของสมาชิกเป็นผู้รับเหมา ในทางพฤตินัยชาวบ้านรู้ว่าบริษัทรับเหมาก่อสร้างเป็นของใคร ถึงแม้ว่าในทางนิตินัยจะไม่ใช่ สิ่งนี้อาจจะไม่เป็นธรรมกับผู้รับเหมารายอื่นๆ ที่อาจจะไม่ได้รับความเท่าเทียมในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร จาก อบต. ทำให้เสียโอกาส นอกจากนี้ความคุ้นเคยในหมู่สมาชิก อบต. ทำให้สมาชิก อบต. ลงคะแนนให้บริษัทของญาติ ของสมาชิก อบต.

นอกจากนี้ ชาวบ้านคนเดิมตั้งข้อสังเกตว่า “ถนนที่ก่อสร้างกันในปัจจุบันมีขนาดหน้า 0.15 เซนติเมตร แต่เมื่อทำกันจริงๆ ถนนมีความหนา 0.12 เซนติเมตรหรือ 0.13 เซนติเมตรเท่านั้น ตามแบบแปลนการถมไหล่ทางจะต้องถมลูกครึ่ง 0.50 เซนติเมตร แต่เมื่อทำจริงๆ ปรากฏว่าถมข้างละ 23.30 เซนติเมตร เมื่อราษฎรถามก็ตอบหน้าตาเฉยว่า มีงบประมาณแค่นี้ อยากทราบว่ามีงบประมาณแค่นี้จริงหรือไม่ เมื่อเป็นเช่นนี้อาจกล่าวได้ว่า คณะกรรมการตรวจสอบมิได้ตรวจสอบงานตามความเป็นจริงและอนุมัติให้งานผ่าน ทำให้เกิดความคิดว่าผู้รับเหมา

และคณะกรรมการเป็นพวกเดียวกันและมีการฮั้วกันเพราะมีผลประโยชน์ร่วมกัน การกระทำลักษณะนี้ถือได้ว่าคณะกรรมการบกพร่องต่อหน้าที่ หรือละเลยหน้าที่ในการรักษาผลประโยชน์ของชาวบ้าน ถ้าทางคณะกรรมการไม่ร่วมกันกับผู้รับเหมาผมว่าประชาชนจะได้ประโยชน์อย่างมาก” การอภิปรายประเด็นต่างๆ ในเวทีเสวนาทำให้ชาวบ้านรับทราบข้อมูล ทั้งนี้ชาวบ้านได้ขอให้สมาชิก อบต. จากบ้านห้วยม้าไก่อั้ง 2 ท่าน รวมทั้งผู้ใหญ่บ้านรับปากว่าจะช่วยตรวจสอบการทำงานของอบต. โดยภาพรวมให้เข้มงวดมากขึ้น นี่เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่เวทีเสวนาถูกใช้เป็นเครื่องมือในการแลกเปลี่ยนข้อมูลและติดตามการดำเนินงานของอบต.

ผู้เขียนมีข้อสังเกตว่า ในขณะที่ชาวบ้านยังไม่ได้พัฒนากลไกเพื่อตรวจสอบการทำงานของ อบต. อย่างเพียงพอ ชาวบ้านเริ่มคาดหวังให้อบต. ช่วยแก้ปัญหาใกล้ตัว เช่น ปัญหาเรื่องโฉนดที่ดิน หรือ ปัญหาของเยาวชน สังเกตได้จากคำถามของชาวบ้าน เช่น:

“หมู่บ้านห้วยม้าไก่อั้งมีกองทุนกีฬา มีคณะกรรมการกีฬา อย่างไรก็ตามยังมีปัญหาเกี่ยวกับ เยาวชนติดยาเสพติด เยาวชน และเด็กในหมู่บ้านห้วยม้าไก่อั้ง มีปัญหาเรื่องติดยาเสพติดมาก ทาง อบต. จะช่วยอะไรได้บ้าง”

คำถามนี้ สะท้อนให้เห็นว่าชาวบ้านเริ่มฝากความคาดหวังไว้ที่อบต. ในการช่วยแก้ปัญหาที่หลากหลายมากขึ้น แม้กระทั่งเรื่องที่เป็นบทบาทหน้าที่ของครอบครัวหรือชุมชนโดยตรง เมื่อสถานการณ์เป็นเช่นนี้ อบต. จะต้องปรับตัว ซึ่งอาจจะเป็นไปได้หลายทางคือเพิ่มความสามารถในการหนุนเสริมครอบครัวในการป้องกันยาเสพติด หรือเพิ่มความสามารถของอบต. เองในการเป็นผู้แก้ปัญหา หรือประสานงานหน่วยงานหรือองค์กรที่สามารถช่วยแก้ปัญหาได้ให้เข้ามาช่วยกันคิดหาทางแก้ปัญหา

การเสวนาครั้งนี้ มีประเด็นคำถามที่สะท้อนวิถีคิด มุมมอง ความต้องการและปัญหาที่หลากหลายของชาวบ้าน เช่น สตรี มีคำถามว่า:

“โครงการของผู้หญิงและคนชราทำอะไรบ้าง”
“ด้านสวัสดิการสังคม มีแผนช่วยเหลือ อะไรบ้าง”

จะเห็นว่า สตรีอยากให้มีกิจกรรมด้านสวัสดิการเพื่อสตรีและคนชราด้วย ในขณะที่เดียวกันก็ต้องการวางระบบน้ำและไฟฟ้า (ประเด็นจากเวทีเสวนาครั้งที่ 2) ซึ่งสะท้อนว่า สตรีเห็นความสำคัญของคุณภาพชีวิตของคนในสังคม นอกจากนี้ จะเห็นว่าชาวบ้านในตำบลป่าสัก มีความต้องการโทรศัพท์สูงมาก สังเกตได้จากจะมีคำถามเรื่องโทรศัพท์ทุกครั้ง ครั้งนี้ก็เช่นกัน:

- อยากขอฝากทางฝ่ายองค์การบริหารส่วนตำบล เรื่องโทรศัพท์บ้าน ขอทางองค์การช่วย เร่งให้เข้าสู่หมู่บ้านห้วยม้าไก่อั้ง และบ้านทรายทอง (ทุกๆ หมู่บ้านในตำบลป่าสัก)

- อยากทราบว่าการขอติดตั้งโทรศัพท์บ้าน ได้ทำเรื่องขอเป็นปีแล้ว ทำไมไม่ได้รับการอนุมัติสักที และอยากทราบว่าอีกนานใหมกว่าจะได้รับอนุมัติ

อย่างไรก็ตาม น่าสนใจว่าชาวบ้านต้องการโทรศัพท์เนื่องจากได้วิเคราะห์ข้อดี ประโยชน์และข้อจำกัดอย่างถ่องแท้ถึงแล้วหรือไม่ หรือชาวบ้านความองโทรศัพท์เป็นเฟอร์นิเจอร์ที่จำเป็นต้องมีเพื่อแสดงสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมคล้ายๆ กับเครื่องซักผ้า ที่จริงๆ แล้วใช้ไม่ค่อยคุ้ม หรือไม่ค่อยได้ใช้เพราะระบบน้ำประปาในหมู่บ้านไม่เอื้อ

ในแง่ของการบริหารจัดการ มีคำถามว่า

- งบประมาณที่แต่ละหมู่บ้านได้รับได้รับโครงการ ทำไมไม่ให้ราษฎรทำ เพื่อแก้ไขความเดือดร้อนของราษฎรในเศรษฐกิจเช่นนี้ น่าจะหาทางช่วยให้คนในหมู่บ้านมีงานทำ
- อบต. สมัยต่อไปจะเป็นรูปแบบใด
- ที่ผ่านมามาอบต. ได้รับเงินทั้งหมดเท่าไร ใช้จ่ายอะไรบ้าง เหลือเงินอยู่เท่าไร

คำถามดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่าชาวบ้านยังไม่ค่อยเข้าใจบทบาทหน้าที่ของ อบต. และแม้แต่สมาชิก อบต. เองก็ยังไม่ค่อยเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเอง เป็นที่น่าสนใจว่า อบต. ป่าสัก ทำงานมาเกือบ 3 ปี แต่ชาวบ้านยังถามคำถามนี้ แสดงว่าอบต. ขาดการประชาสัมพันธ์ ด้านการบริหารจัดการ เพราะคำว่า "ได้รับเงิน" สะท้อนว่า ชาวอาจจะมองว่าเงินรายได้ของอบต. ส่วนใหญ่มาจากเงินอุดหนุนของราชการ ซึ่งถ้าหากชาวบ้านทราบว่า งบประมาณของอบต. เป็นเงินภาษีของชาวบ้านนั่นเอง อาจจะทำให้ชาวบ้านตระหนักถึงการติดตามการทำงานของ อบต. มากขึ้น เพื่อจะได้ทราบว่าอบต. ทำงานมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด ดังนั้นอบต. ทำความเข้าใจกับชาวบ้านให้มากขึ้น เช่นโดยการจัดเวทีเสวนาเช่นนี้ในทุกหมู่บ้าน

นอกจากนี้ การสอบถามของชาวบ้านถึงงบประมาณ สะท้อนให้เห็นความต้องการให้อบต. ทำงานในลักษณะที่โปร่งใส เพราะเคยมีข่าวลือเกี่ยวกับการคอร์รัปชันของผู้นำหมู่บ้านเมื่อครั้งเป็นสภาตำบล ขณะนี้ (ก่อนเดือนกรกฎาคม 2542) องค์ประกอบของสมาชิก อบต. 1 ใน 3 เป็นคนกลุ่มเดิมคือผู้ใหญ่บ้าน ทำให้ชาวบ้านตั้งข้อสงสัยว่าจะเกิดประวัติศาสตร์ซ้ำรอย การสอบถามถึงเกี่ยวกับการบริหารงบประมาณจึงเป็นความพยายามที่จะตรวจสอบสมาชิก อบต. ซึ่งผู้เขียนเห็นว่ามีคามจำเป็นที่จะต้องหนุนเสริมให้ชาวบ้านเกิดความเข้มแข็งในการตรวจสอบการทำงานของตัวแทนของหมู่บ้านที่ได้รับเลือกเป็นสมาชิก อบต. การจัดเวทีเสวนาก็นับเป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านมีโอกาสสอบถามสมาชิก อบต. ต่อหน้าสาธารณะ

เวทีเสวนาครั้งนี้ ยังได้ช่วยให้คลี่คลายปัญหาของชาวบ้านห้วยม้าแก้งคือการจัดการเรื่องการใช้ประโยชน์จากที่สาธารณะโดยกลไกของการอภิปรายสาธารณะ เริ่มจากคำถามของชาวบ้านที่ว่า: “เรื่องที่ป่าเป็นที่ว่างเปล่า ทางชาวบ้านพร้อมคณะกรรมการพร้อมใจกันว่า เอาไว้เป็นที่ทำมาหากินปรากฏว่ามีชาวบ้านไปผาง(ถาง)และเอาวัวควายไปเลี้ยงและปลูกต้นไม้ล้อมรั้ว” ทั้งนี้ผู้บุกรุกรับปากว่าจะพูดคุยกับคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้านเพื่อหาทางแก้ไขปัญหา

โดยภาพรวม การเสวนาทั้ง 3 ครั้ง ช่วยให้ผู้เข้าร่วมเสวนาทั้งหญิงและชาย ทั้งที่เป็นผู้นำชาวบ้าน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกอบต.ที่มาจากหมู่บ้านเดียวกันและต่างหมู่บ้าน ได้ร่วมกันสรุปภาพรวมสถานการณ์การทำงานของสมาชิกอบต.ของแต่ละหมู่บ้าน เป็นการสะท้อนภาพผลการทำงานของสมาชิกอบต.ด้วย

ประเด็นที่จะต้องเน้นในที่นี้ ก็คือเวทีเสวนาทั้ง 3 ครั้งจะไม่เกิดขึ้น หากไม่ได้รับความร่วมมือจากผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกอบต. และกลุ่มแม่บ้านของหมู่บ้านเจ้าภาพ การผลักดันจากภายนอกไม่ว่าจะเป็นที่มิวิจัย ตัวแทนอบต. หรือกลุ่มนักศึกษา เป็นเพียงเงื่อนไขรองที่ช่วยกระตุ้นในฐานะเจ้าภาพ ผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้านเพียงลำพัง ก็อาจจะทำให้การจัดการเวทีไม่สำเร็จหากไม่ได้รับความช่วยเหลือจากกลุ่มแม่บ้าน เพียง 3 กิจกรรมนี้ก็ชี้ให้เห็นว่า ถึงแม้ว่าที่มิวิจัยจะมุ่งเน้นการเพิ่มศักยภาพสตรี แต่ในกระบวนการทำงาน (เช่นการจัดการเวทีเสวนา) ต้องการความร่วมมือของทั้งผู้หญิงและผู้ชาย ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันประเมิน ตามความถนัดของแต่ละคน ทั้งนี้ทุกคนจะต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ

4.10 การประเมินผลการจัดเวที อบรม. พบชาวบ้านทั้ง 3 ครั้ง

ที่มิวิจัยและนักศึกษาปริญญาโท สาขาส่งเสริมและเผยแพร่การเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้จัดเวทีเสวนา เพื่อ “ประเมินผลการจัดเวทีเสวนา” ในวันที่ 6 กันยายน 2541 ณ ห้องประชุมภาคีวิชาส่งเสริมและเผยแพร่การเกษตร อาคารเฉลิมพระเกียรติ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ องค์ประกอบของผู้เข้าร่วมประชุมได้แก่ ตัวแทนชาวบ้าน ตัวแทนอบต. นักศึกษาที่ร่วมจัดเวทีเสวนาทั้ง 3 ครั้ง ทั้งนี้ส่วนใหญ่เห็นว่า ความพยายามในการปรับเปลี่ยนการบริหารการปกครองท้องถิ่น จากลักษณะการบริหารแบบบนลงล่าง (top-down) ซึ่งอาศัยอำนาจสั่งการเพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติ และพบว่าชาวบ้านในชนบทไม่ได้รับผลประโยชน์เท่าที่ควร มาเป็น ระบบการบริหารเพื่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อชาวบ้านมากขึ้น ซึ่งรูปธรรมของความพยายามที่จะกระจายอำนาจการบริหารจากส่วนกลางไปสู่ส่วนท้องถิ่น เป็นองค์กรของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชนอย่างแท้จริงก็คือการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบล(อบต.)ขึ้นตั้งแต่ ปี 2537 อย่างไรก็ตาม ในกรณีของอบต.ป่าสัก พบว่าสมาชิกอบต.บาง

ส่วนและชาวบ้านส่วนใหญ่ ยังไม่ทราบบทบาทหน้าที่ของอบต. และยังไม่ตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องติดตามการทำงานของ อบต. เพื่อให้การบริหารการปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นประโยชน์ต่อชาวบ้านมากที่สุด การจัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างสมาชิกอบต.และชาวบ้านเป็นวิธีการหนึ่งที่สามารถช่วยเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจของชาวบ้านเกี่ยวกับการทำงานของอบต.มากขึ้น ชาวบ้านต้องการให้อบต.พบปะชาวบ้านลักษณะนี้ให้บ่อยขึ้น หากเป็นไปได้อาจจะจัดรวมทั้ง 17 หมู่บ้านบ้าง ทั้งนี้การเสวนาควรจัดในตอนกลางคืนเพราะช่วงกลางวันชาวบ้านส่วนใหญ่ที่ทำงานไม่มีโอกาสเข้ามาร่วมแลกเปลี่ยนโดยเฉพาะสตรีที่ทำงานนอกบ้าน

ชาวบ้านต้องการให้อบต.นำเสนอสาระและรายละเอียดเกี่ยวกับประเด็น ต่อไปนี้

- ผลของโครงการที่ได้ดำเนินการไปแล้ว โครงการที่กำลังดำเนินการและโครงการที่จะดำเนินการในอนาคต
- งบประมาณและการบริหารงบประมาณในแต่ละเดือนและงบประมาณประจำปี รายรับและรายจ่าย
- ข้อมูลใหม่ๆ และความเคลื่อนไหวระดับประเทศ ภูมิภาค จังหวัด อำเภอและตำบล
- ควรมีการอภิปรายเนื้อหาในเชิงวิเคราะห์ เพิ่มเติมจากการบอกเล่าข้อมูล โดยอาจจะให้ผู้รู้มากเป็นผู้อภิปรายหลัก และกระตุ้นให้ชาวบ้านแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม
- ควรมีเนื้อหาเกี่ยวกับตัวอย่างของอบต.ที่สามารถบริหารงานได้ดี เป็นที่นิยมชมชอบของชาวบ้านหรือขอให้อบต.ที่ประสบความสำเร็จมาแลกเปลี่ยนประสบการณ์
- ควรจะเป็นเรื่องที่กำลังเป็นปัญหาของชาวบ้านส่วนใหญ่

ชาวบ้านมีข้อเสนอแนะประเด็นกระบวนการและกิจกรรม ดังนี้

- การนำเสนอข้อมูลควรทำให้เข้าใจง่าย โดยควรใช้สื่อประกอบการนำเสนอเพื่อให้เข้าใจได้มากขึ้นในเวลาสั้น เช่น อาจจะสรุปเนื้อหาและประเด็นสำคัญในรูปของแผ่นพับ ให้ชาวบ้านตามและเข้าใจประเด็นได้ทัน ไม่ควรนั่งพูดอย่างเดียว
- ควรมีการแบ่งกลุ่มย่อยอภิปรายและสรุปประเด็นนำเสนอต่อที่ประชุมใหญ่
- ผู้ดำเนินรายการควรกระตุ้นให้ชาวบ้าน “ถาม” ให้มาก เพราะเกือบทุกเวทีที่ผ่านมา มีประเด็นคำถามที่เป็นปัญหา หรือความสนใจร่วมของชาวบ้าน นอกจากนี้บางคำถามช่วยกระตุ้นชาวบ้านคนอื่น ๆ เริ่มคิดและให้ความสนใจ เช่นอบต.ควรรับขึ้นจริงหรือ ทำอย่างไรจึงจะตรวจสอบได้
- ผู้ดำเนินรายการควรจัดกิจกรรมสันทนากการเสริมด้วยเพื่อไม่ให้ชาวบ้านเกิดความเครียดหรือเบื่อหน่าย
- ควรให้มีการลงทะเบียน เพื่อเก็บข้อมูลชาวบ้านที่ให้ความสนใจ เพื่อการจัดกิจกรรมต่อเนื่อง นอกจากนี้ควรติดตามทำความเข้าใจกับชาวบ้านที่ยังไม่มีโอกาส

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- ควรประสานงานกับผู้รู้ ด้านต่างๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของชาวบ้านมาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ โดยเฉพาะด้านอาชีพ
- ควรจัดอย่างสม่ำเสมอ ต่อเนื่องและครอบคลุมทุกหมู่บ้าน ทั้งนี้ควรประชาสัมพันธ์ล่วงหน้า เพื่อให้ชาวบ้านได้เตรียมประเด็นคำถาม
- ควรฝึกผู้ดำเนินการเสวนา หรือวิทยากรท้องถิ่นด้วย
- ควรผนวกกิจกรรมที่ช่วยให้ชาวบ้านและสตรีสามารถวิเคราะห์ปัญหาของตนเองอย่างมีส่วนร่วม
- ควรผนวกกิจกรรมที่ช่วยให้ชาวบ้านและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจัดทำแผนอย่างมีส่วนร่วม
- ควรสรุปประเด็นการพูดคุยเป็นรายงานแจกให้ชาวบ้านทุกเวที
- ประเด็นการพูดคุยในการจัดเวทีเสวนาควรจะต้องเนื่องจากประเด็นคำถามที่ยังต้องการคำอธิบายเพิ่มเติม

การประเมินผลการจัดเวทีโดยใช้เกณฑ์ ต่อไปนี้

- ประเด็นคำถามของชาวบ้าน
- จำนวนชาวบ้านที่มาร่วมเสวนา
- จำนวนสตรีที่เข้าร่วมเสวนา
- อบท. นำเป็นประเด็นปัญหาที่มีการอภิปรายในเวทีเสวนา ไปหาทางแก้ไขอย่างเป็นรูปธรรม
- การตอบคำถามโดยตัวแทนอบต. ซึ่งต้องตรงประเด็น และอยู่บนพื้นฐานของการปฏิบัติจริง ไม่ใช่ตอบตามทฤษฎี

4.11 หมู่บ้านสันป่าสักจัดเวทีเสวนา "อบต. พบชาวบ้าน"

ทางผู้ใหญ่บ้าน บ้านป่าสักคือนายสรเดช ได้ประสานงานกับทางอบต. จัด “เวทีแลกเปลี่ยนและระดมความคิดเห็นระหว่าง ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และอบต.” ในวันเสาร์ ที่ 2 มกราคม 2542 ณ วัดสันป่าสัก ตำบลป่าสัก มีชาวบ้านชายหญิงเข้าร่วมเสวนาจำนวน 38 คน โดยมีนักศึกษา สาขาส่งเสริมการเกษตร ภาควิชาส่งเสริมและเผยแพร่การเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และทีมวิจัยเข้าร่วมสังเกตการณ์ ผู้ใหญ่บ้านคือนายสรเดช ใช้เวทีเสวนาครั้งนี้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารกับชาวบ้านสันป่าสักและนักศึกษา ถึงรายละเอียดการพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาสตรีและการทำงานของ อบต.ป่าสัก โดยผู้ใหญ่บ้านให้ข้อมูลโครงการพัฒนาหมู่บ้าน ประสานกลุ่มแม่บ้านให้ข้อมูลกิจกรรมสตรี และเลขากรรณการบริหารอบต.รวมทั้งผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นหนึ่งในคณะกรรมการบริหารให้ข้อมูล ภาพรวมเกี่ยวกับความเป็นมาของอบต. บทบาทและหน้าที่ของอบต. การจัดทำแผน และโครงการ ประจำปี และโครงการ 5 ปี รวมทั้งผลการทำงานของ อบต.ตั้งแต่ปี 2537 จนถึงปัจจุบัน นักศึกษาได้ซักถามประเด็นที่กำลังเป็นที่สนใจของชาวบ้าน เช่น:

- การที่มีการวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างกว้างขวางว่าอบต.หลายแห่งมีการคอร์รัปชั่น ท่านคิดอย่างไร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- อบต.สนับสนุนกิจกรรมพัฒนาสตรีอย่างไรบ้าง
- อบต.สนับสนุนกิจกรรมที่ช่วยแก้ปัญหาเสพติดอย่างไรบ้าง
- อบต.มีวิสัยทัศน์ที่จะพัฒนาตำบลป่าสัก อย่างไรบ้าง

การจัดเวทีเสวนาครั้งนี้ เป็นการขยายผลจากที่นายสรเดช ผู้ใหญ่บ้าน ได้เรียนรู้จากการจัดเสวนาที่ผ่านมา ถึงแม้ว่าการตอบคำถามของตัวแทนอบต. ยังไม่ค่อยชัดเจน ตัวอย่างคำถามข้างต้นเป็นคำถามที่ชาวบ้านต้องการคำตอบ แต่ไม่กล้าถามต่อหน้าคนหมู่มากเพราะเป็นประเด็นที่อ่อนไหว การตั้งคำถามของนักศึกษากระตุ้นให้สตรีที่ไม่กล้าถามเริ่มตระหนักถึงประโยชน์ของการวิพากษ์วิจารณ์ต่อหน้าสาธารณะและกล้าซักถามมากขึ้น

ข้อมูลของตัวแทนคณะกรรมการบริหารที่นำเสนอน่าสนใจและเชื่อว่าเป็นประโยชน์ต่อผู้เข้าร่วมเสวนา อย่างไรก็ตามจำเป็นต้องปรับให้กระชับและตรงประเด็น โดยควรเรียงลำดับประเด็นหรือข้อมูลที่แต่ละคนนำเสนอ จำเป็นต้องปรับให้กระชับและครอบคลุมเนื้อหา ควรเน้นเนื้อหาบางส่วนที่เป็นตัวเลขและสำคัญ เช่น โครงสร้างการบริหาร บทบาทหน้าที่ของอบต. ควรจัดทำเอกสารหรือแผนภูมิรายละเอียดโครงการที่ได้รับการสนับสนุน โครงการที่กำลังดำเนินการ โครงการที่ไม่ได้รับการสนับสนุน แผนการทำงานในปีปัจจุบัน และแผน 5 ปี เป็นต้น นอกจากนี้ผู้เขียนได้เสนอให้ตัวแทนกรรมการบริหารปรับวิธีการนำเสนอข้อมูล เช่น ควรปรับจากการเล่าให้ฟังโดยไม่มีสื่อประกอบ มาเป็นการนำเสนอโดยใช้สื่อประกอบซึ่งอาจจะเป็น แผ่นใส สไลด์หรือแผนภูมิ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมแลกเปลี่ยนเห็นรูปธรรมและเข้าใจมากขึ้น เป็นการช่วยให้การรับรู้ข้อมูลของผู้เข้าร่วมประชุมมีประสิทธิภาพมากขึ้นในเวลาที่สั้นลง ขณะเดียวกันเอกสารดังกล่าวยังเป็นประโยชน์ในแง่การเผยแพร่ต่อไปสู่ชาวบ้านคนอื่นๆ ที่ไม่ได้เข้าร่วมประชุม

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยการสนับสนุนองค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อหนุนเสริมความเข้มแข็งของชุมชน มีวัตถุประสงค์เพื่อประมวลสถานการณ์ของชุมชนตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน สถานภาพการบริหารตำบลของ อบต. ป่าสัก เงื่อนไข ปัจจัยที่ทำให้เป็นเช่นนั้น และหาแนวทางเพิ่มศักยภาพของ อบต.ป่าสัก ที่มิวิจัยประยุกต์ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยเน้นการร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ ของทีมวิจัยในฐานะกระบวนผู้ประสาน ร่วมกับคณะกรรมการบริหาร คณะกรรมการสภา สมาชิก อบต. และชาวบ้านที่เกี่ยวข้องพอสรุปขั้นตอนดังนี้

ผลการวิจัยพบว่า การแสวงหาผู้สนใจในชุมชนทุกคนอยากจะช่วยพัฒนาในกระบวนการทำงานของ อบต. การพัฒนาที่มิวิจัย ทุกฝ่ายทุกคนสนใจร่วมเน้นความพร้อมที่จะเรียนรู้และทำงานร่วมกันตลอดกระบวนการตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดการวิจัย การพัฒนาคำถาม มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนรวมทั้งมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อค้นหาคำตอบและแก้ปัญหาพร้อมกับทีมวิจัยชุมชนตำบลป่าสัก ซึ่งมีประชากร 10,280 คน อาชีพทำการเกษตรกรรม มีการพัฒนาการเกษตร ยุคต์เกษตรสมัยใหม่ยุคต์โรงงานอุตสาหกรรม ขณะนี้ชุมชนป่าสักกำลังเปลี่ยนผ่านสู่สังคมสมัยใหม่มากขึ้น เริ่มจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างพื้นฐาน สภาพตำบลป่าสักเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลปกครอง 18 หมู่บ้าน มีบทบาทหน้าที่บริหารตำบล จากการวิจัยจัดเวที อบต. สัจจะ การสัมมนาระดับความคิดระหว่างชาวบ้าน ผู้นำชุมชน 3 ถึง 4 ครั้ง ผลปรากฏว่าปัญหาและความต้องการของชุมชนระดับหมู่บ้าน ในตำบลป่าสักมีหลายด้าน ปัญหาหนี้สิน เนื่องจากภาระรายจ่ายเพิ่มขึ้น การเปลี่ยนแปลงด้านถนน ประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์ การศึกษา โรงงาน อุตสาหกรรม และที่สำคัญคือการเปลี่ยนแปลงระบบคิด วิถีคิดของชาวบ้าน รวมทั้งวิถีการบริโภคที่เน้นความสะดวกสบายมากขึ้น ในยุคโรงงานอุตสาหกรรมเกิดในพื้นที่สตรีที่เคยทำการเกษตรเปลี่ยนไปเป็นแรงงานจ้างในโรงงาน สตรีเหล่านี้ทำงานจนถึงอายุ 35 ปีหรือจนมีบุตรก็ถูกผลักดันให้ลาออก สตรีทำงานเป็นส่วนใหญ่ ชาวบ้านไม่มีงานทำ ปัญหาเอ็ดส์ ชยะ ผลผลิตเกษตรราคาตกต่ำ ปัญหาสิ่งแวดล้อมเนื่องจากการใช้สารเคมี ปัญหายาเสพติด กิจกรรม อบต.ป่าสัก ส่วนใหญ่จะเน้นพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน เช่นสร้างถนน รางระบายน้ำ ประชาชนสมาชิก อบต. หรือเจ้าหน้าที่ อบต.เองไม่มีการวางแผนโครงการอันเนื่องมาจากไม่มีทักษะในการเขียน ดังนั้นสมาชิกส่วนใหญ่ยังไม่ตระหนักถึงการจัดทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน ทักษะในการบริหารจัดการ ทักษะในการประสานความร่วมมือ ทักษะในการจัดกิจกรรมเพื่อเพิ่มศักยภาพของชาวบ้าน จาก การเสวนาเวทีสัจจะ ทำให้ชาวบ้านมีโอกาสเรียนรู้บทบาทหน้าที่ของ อบต. มากขึ้น ชาวบ้านมีโอกาสสะท้อนความคิดเห็นและความต้องการ

๑. วัตถุประสงค์ของการจัดทำเอกสารนี้ขึ้น เพื่อเป็นเอกสารที่ช่วยในการ
ศึกษา ค้นคว้า และทำความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ
การดำเนินงานของหน่วยงาน

๒. วัตถุประสงค์ของการจัดทำเอกสารนี้
ขึ้น เพื่อเป็นเอกสารที่ช่วยในการ
ศึกษา ค้นคว้า และทำความเข้าใจเกี่ยวกับ
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ
การดำเนินงานของหน่วยงาน

๓. วัตถุประสงค์ของการจัดทำเอกสารนี้
ขึ้น เพื่อเป็นเอกสารที่ช่วยในการ
ศึกษา ค้นคว้า และทำความเข้าใจเกี่ยวกับ
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ
การดำเนินงานของหน่วยงาน

๔. วัตถุประสงค์
ของการจัดทำเอกสารนี้
ขึ้น เพื่อเป็นเอกสารที่ช่วยในการ

๕. วัตถุประสงค์ของการจัดทำเอกสารนี้
ขึ้น เพื่อเป็นเอกสารที่ช่วยในการ
ศึกษา ค้นคว้า และทำความเข้าใจเกี่ยวกับ
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ
การดำเนินงานของหน่วยงาน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ผลการวิจัยครั้งนี้ทำให้ทราบถึงขบวนการเรียนรู้ และองค์ความรู้ในการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบล จะเป็นประโยชน์ต่อคณะกรรมการตำบล สมาชิกสภาตำบล ชาวบ้าน รวมทั้งเจ้าหน้าที่ภาครัฐ และองค์การเอกชนที่เกี่ยวข้องจึงมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. เวทีสัญจร จัดเสวนาพบว่าชาวบ้านส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล ดังนั้นภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเข้าไปส่งเสริมให้ความรู้เพื่อประโยชน์ต่อประชาชนรับรู้เข้าใจมากขึ้น จะทำให้ชาวบ้านรู้จักและจัดทำแผนต่าง ๆ ของหมู่บ้าน หรือชาวบ้านทุกคนควรมีส่วนร่วมในการระดมความคิดเห็นเพื่อเสนอแผนโครงการของท้องถิ่น

2. ปัญหาและความต้องการ เรื่องน้ำบริโภค ยาเสพติด สภาวะสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ขยะ โทรศัพท์ ไฟฟ้า ถนน อบต. ต้องเข้าไปมีบทบาทอย่างจริงจังและโปร่งใส ภาครัฐควรมีนโยบาย และให้งบประมาณสนับสนุน

3. ผลงานของ อบต. ที่ผ่านมาเน้นเรื่องโครงสร้างพื้นฐาน ดังนั้นในอนาคตควรส่งเสริมอาชีพด้านการเกษตร การศึกษา สาธารณะสุขอนามัย การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ผู้ที่เกี่ยวข้องควรจัดอบรมให้ความรู้ เพื่อให้ประชาชนมีความเข้าใจซึ่งจะมีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน

4. ข้อมูลของตัวแทนคณะกรรมการบริหาร ควรจัดทำเอกสาร หรือแผนภูมิรายละเอียด ควรปรับจากการเล่าให้ฟังโดยไม่มีสื่อประกอบมาเป็นการนำเสนอโดยใช้สื่อประกอบเช่นแผ่นใส สไลด์ จะช่วยให้ประชาชนผู้รับข้อมูลมีความรู้ความเข้าใจยิ่งขึ้น

5. จัดเวทีเสวนา อบต. พบชาวบ้าน ครั้งที่ 3 “ชุมชนเข้มแข็งเสริมแสง อบต.พบว่าเรื่องงบประมาณมิให้ประโยชน์ต่อโครงการสตรี อบต. ควรจะต้องเพิ่มความพยายามมากขึ้นในการบริหารงบประมาณสนับสนุนโครงการสตรีหรือหน่วยงานของภาครัฐ ควรเข้ามามีส่วนส่งเสริมและเห็นความสำคัญของสตรี

6. ผลการจัดเวที อบต. พบชาวบ้าน ควรมีการจัดเสวนาในลักษณะนี้ให้บ่อยขึ้น รัฐหรือตัวแทนบริหารปกครองท้องถิ่นนั้น ควรดำเนินการจัด ควรจัดในเวลาว่างคืนบ้าง เพราะช่วงกลางวันชาวบ้านส่วนใหญ่ที่ไปทำงานไม่มีโอกาสเข้าร่วมแลกเปลี่ยน โดยเฉพาะสตรีที่ทำงานนอกบ้าน ดังนั้นรัฐน่าจะมีการจัดโครงการเช่นนี้สู่ท้องถิ่นอย่างยิ่ง

เอกสารอ้างอิง

Sansak, Avorn. 1995. Empowering Women in Rural Development :A collaborative Action Research Project in Northern Thailand. Unpublished Ph.D. thesis, university of Western Sydney, Hawkesbury Australia.

दनัย ศรีโมรา. 2531. การศึกษาเปรียบเทียบสภาพตำบลคันธุลีกับสภาพตำบลตามคณะปฏิวัติฉบับ 326. รายงานวิชาพัฒนาชนบทไทย 2 (ศ.368). กรุงเทพฯ: คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (เอกสารอัดสำเนา)

ประเวศ วะสี. 2544. "รวมพลังประชา-รัฐขับเคลื่อนกองทุนหมู่บ้าน" น. – พลังชุมชนแผ่นดิน. กรุงเทพฯ สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม. ธนาคารออมสิน.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). 2538. การสร้างสรรค์ประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม. ----- . 2538 ธรรมนุญชีวิต. กรุงเทพฯ. : มูลนิธิพุทธธรรม.

----- . 2539 การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.

อภิชัย พันธเสน. 2539. การพัฒนาชนบทไทย : สมุทัยและมรรคการเปลี่ยนแปลงและการบริหาร การจัดการ. กรุงเทพฯ: มูลนิธิปัญญา.

องค์การบริหารส่วนตำบล ตำบลป่าสัก. 2542. สถิติประชากรตำบลป่าสัก. รายงานจำนวนประชากรปี 2541/2544. ลำพูน : อบต. ป่าสัก.